

СОВЕТ КОРГУЗИНСКОГО
СЕЛЬСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ
ВЕРХНЕУСЛОНСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

Ул. Ибраһимов Ибраһим, д. 1, с. Коргуза,
422387

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЮГАРЫ ОСЛАН
МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫҢ
КАРАГУЖА АВЫЛ
ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ

Ул. Ибраһимов Ибраһим, д. 1, с. Коргуза,
422386

Тел: (84379) 30-148, факс: (84379) 30-148

РЕШЕНИЕ

24.04.2023

КАРАР

33 -180

с. Коргуза

Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл
жирлеге Уставын кабул итү турында

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары
турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 44
статьясы, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28
июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 7 статьясы
нигезендә,

Татарстан Республикасы
Югары Ослан муниципаль районының
Карагужа авыл жирлеге Советы
карап итте:

1. Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының
Карагужа авыл жирлеге Уставын 1 нче кушымта нигезендә кабул итәргә.
2. Әлеге карарны законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәвенә жибәрергә.
3. Әлеге карар үз көченә кәргән көннән үз көчен югалтуын танырга:
  - Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл жирлеге Советының
«Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл
жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү турында» 2018 елның 07
сентябрәндәге 47-199 номерлы карары;
  - Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл жирлеге Советының
«Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл
жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү
турында» 2019 елның 24 маеннан 55-247 номерлы карары;
  - Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл жирлеге Советының
«Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл
жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү
турында» 2019 елның 21 октябрәндәге 59-265 номерлы карары;
  - Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл жирлеге Советының
«Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл

жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2020 елның 24 апрелдәге 65-293 номерлы карары;

- Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл жирлеге Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2020 елның 23 июлдәге 67-306 номерлы карары;

- Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл жирлеге Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2021 елның 26 мартыннан 6-39 номерлы карары;

- Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл жирлеге Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2021 елның 9 августыннан 11-66 номерлы карары;

4. Әлеге карарны Татарстан Республикасы хокукий мәгълүматының рәсми порталында һәм Югары Ослан муниципаль районының рәсми сайтында законнарда билгеләнгән вакытта дәүләт теркәвенә алганнан соң урнаштырырга.

Совет рәисе,
Югары Ослан муниципаль районы
Карагужа авыл жирлеге башлыгы

Д.В. Плохов

Югары Ослан муниципаль
районының Карагуҗа авыл җирлеге
Советының
2023 елның 24 апрелендәге
33-180 номерлы карарына
1 номерлы кушымта

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЮГАРЫ ОСЛАН МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ КАРАГУҖА АВЫЛ ҖИРЛЕГЕ УСТАВЫ

I бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

Статья 1. «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагуҗа авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге исеме һәм хокукый статусы

1. «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагуҗа авыл җирлеге» муниципаль берәмлегенә авыл җирлеге статусы бирелде.

2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме - «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагуҗа авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге (алга таба - җирлек).

3. «Карагуҗа авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы составына керә.

Статья 2. Җирлекнең территорияль төзелеше

1. Җирлек территориясе составына түбәндәге торак пунктлар керә: Карагуҗа авылы, Егидерево авылы, Патрикеево авылы.

2. Җирлекнең административ үзәге булып Карагуҗа авылы торак пункт тора.

3. Җирлек чикләре «Югары Ослан муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 19-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.

4. Җирлек территориясе составына милек рәвешләренә һәм максатчан билгеләнештәге җирләр керә.

5. Җирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору законнарда билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Законы белән гамәлгә ашырыла.

Статья 3. Җирлектә гражданның җирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокукы

1. Җирлектә җирле үзидарә җирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда катнашу юлы белән һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка рәвешләрендә, шулай ук әлеге Уставта каралган сайлау һәм җирле үзидарәнең башка органнары аша Россия Федерациясе гражданны тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Гражданны җирле үзидарәне гамәлгә ашыруга жөнәсенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфаи хәленә, дингә, инануларына, иҗтимагый берләшмәләргә каравына бәйсез рәвештә турыдан-туры һәм үз вәкилләре аша бертигез хокукларга ия.

Жирлек территориясендә даими яисә башлыча яшәүче чит ил гражданнырны жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенен халыкара шартнамәләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

3. Һәркем жирле үзидарә органнарына һәм вазыйфаи затларга турыдан-туры мәрәжәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары һәркемгә, законда башкасы каралмаган булса, аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагыла торган документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук, әгәр жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында гражданнырның тулы һәм дәрәс мәгълүматын алу мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш.

5. Жирле үзидарә органнары массакуләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән халыкка Жирлек һәм аның аерым территорияләрен үстерүнең иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр һәм хезмәтләр чөлтәрен үстерү, социаль ташламалар турында, жәмәгать тәртибен саклауның торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими мәгълүмат бирәләр.

6. Гражданныр, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бөзылган дип санасалар, жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының карарларына, гамәлләренә (гамәл кылмавына) дөгъва белдерергә хокуклы.

Статья 4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлекнең Башкарма комитеты, жирлекнең Ревизион комиссиясе, Устав нигезендә төзелә торган башка жирле үзидарә органнары керә.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлегә Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән гамәлгә ашырыла.

Статья 5. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Жирлек карамагындагы жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә түбәндәгеләр керә:

1) жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәләшен тикшереп тору, жирлек бюджеты үтәләше турында хисап төзү һәм раслау;

2) жирлекнең жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) жирлекнең муниципаль милкәндәге мөлкәтне биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү;

4) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә янгын куркынычсызлыгының беренчел чараларын тәэмин итү;

5) жирлек халкын элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәтә күрсәтү хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыру;

6) ял итүне оештыру һәм жирлектә яшәүчеләрне мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыру;

7) жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткәруне оештыру;

8) жирлекнең архив фондларын булдыру;

9) жирлек территориясен төзеклөндерү кагыйдәләрен раслау, төзеклөндерү өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, аның предметы булып жирлек территориясен төзеклөндерү кагыйдәләрен үтәү, социаль, инженерлык һәм транспорт инфраструктуралары объектларыннан һәм күрсәтелә торган хезмәтләрдән инвалидларның файдалана алуын тәэмин итү таләпләрен үтәү, күрсәтелгән кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзеклөндерүне оештыру;

10) адрес объектларына адреслар бирү, адресларны үзгәртү, юкка чыгару, урам-юл челтәре элементларына (федераль эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальара эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле эһәмияттәге жирле юлларыннан тыш) исемнәр бирү, жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, юкка чыгару, мәгълүматны дөүләт адреслы реестрында урнаштыру;

11) авыл хужалыгы житештерүен үстерүдә ярдәм итү, кече һәм урта эшкурлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;

12) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыру;

14) каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортировка эшчәнлеген оештыруда катнашу;

15) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын карап тоту;

16) жирлек чикләрендә Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә халыкны су белән тәэмин итүне, суну чыгаруны, халыкны ягулык белән тәэмин итүне оештыру;

17) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген;

18) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклау калуга һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;

19) гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полсаларына иреккә керүен тәэмин итү дә кертеп, жирлек халкының күпләп ял итү өчен шартлар тудыру һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзеклөндерүне оештыру;

20) үз белдегә белән төзелгән корылманы жимерү турында Россия Федерациясе гражданның законнары нигезендә карар кабул итү, жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләре, территорияне планлаштыру документлары, яисә капитал төзелеш объектлары параметрларына мәжбүри таләпләр белән үз белдегә белән төзелгән корылманы сүтү турында яисә аны федераль законнарда билгеләнгән рөхсәт ителгән төзелешнең, капитал төзелеш объектларын реконструкцияләүнең рөхсәт ителгән параметрларына туры китерү;

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары федераль кануннар нигезендә Югары Ослан муниципаль районының жирле эһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү буенча үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә муниципаль район бюджетына жирлек бюджетыннан бирелә торган бюджетара трансфертлар хисабына тапшыру турында жирле үзидарә органнары белән килешүләр төзәргә хокуклы.

Муниципаль районның жирле үзидарә органнары, Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә муниципаль район бюджетыннан жирлек бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбеннән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча үз вәкаләтләренә бер өлешен гамәлгә ашыруны үзләренә тапшыру турында жирлекнең жирле үзидарә органнары белән килешү тәзергә хоуклы.

Статья 6. Жирлекләренәң жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итүгә жирлекнең жирле үзидарә органнары хоуклары

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хоуклы:

1) жирлек музейларын тәзү;

2) жирлектә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр кылу;

3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;

4) жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренәң хоукларын гамәлгә ашыруга бәйлә эшчәнлекне тормышка ашыру өчен шартлар тудыру;

5) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә ярдәм күрсәтү һәм жирлек территориясендә миллиәтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру.

6) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашу;

7) муниципаль янғын сагы булдыру;

8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;

9) кеше хоукларын тәэмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү;

10) "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтү;

11) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан гражданның торак урыннары бирү;

12) торак пункт территориясендә яшәүче хужасыз хайваннар белән эш итү буенча эшчәнлек алып бару;

13) "Россия Федерациясендә хоук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" 2016 елның 23 июнәндәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хоук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру;

14) инвалидларның, сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән затларның, адаптив физик культура һәм адаптив спортын үстерүгә ярдәм күрсәтү;

15) "Кулланучылар хоукларын яклау турында" 1992 елның 7 февраләндәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законында каралган кулланучылар хоукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру.

16) участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына әлегә вазыйфаны хезмәткәр биләгән вакытка торак урыны бирү;

17) алкоголь, наркотик яисә башка токсик исереклек халәтендәге затларга ярдәм күрсәтү чараларын гамәлгә ашыру.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлегә статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләренә хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда

катнашырга («Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган), әгәр бу федераль законнарда каралган булса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләрнең, дәүләт хакимияте органнарының компетенциясенә кертелмәгән һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары, жирлек бюджеты керемнәре исәбеннән, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан тыш, һәм түләүләрнең өстәмә нормативлары буенча салым керемнәре керткән очракта, башка дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы.

Статья 7. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

Статья 8. Жирлекнең жирле үзидарә органнары белән дәүләт хакимияте органнары арасындагы мөнәсәбәтләр

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

- 1) жирлекнең социаль-иқтисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда жирлек жирле үзидарә органнарының катнашуы;
- 2) жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) төзү;
- 3) даими яисә вакытлыча координация, консультация, киңәш бирү һәм башка эш органнары булдыру;
- 4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында жирлек Советының закон чыгару инициативасы;
- 5) законнарда билгеләнгән үзара хезмәттәшлекнең башка рәвешләре.

Статья 9. Муниципаль хезмәтне хокукий жайга салу

Жирлектә муниципаль хезмәтне хокукий жайга салу, муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне кертәп, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләү, муниципаль хезмәтне үтү шартлары һәм тәртибе «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, муниципаль хезмәт турында 2013 елның 25 июнендәгә 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы кодексы һәм жирлекнең муниципаль хокукий актлары белән гамәлгә ашырыла.

II бүлек. ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ һӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУ ФОРМАЛАРЫ

Статья 10. Жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның турыдан-туры катнашуы

Жирлек халкы турыдан-туры жирле үзидарәне гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәгә рәвешләрдә катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү;
- 4) жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 5) гражданнар жыены;
- 6) гражданнарның хокукий инициативасы;
- 7) территориаль ижтимагый үзидарә;
- 8) авыл жирлеге старостасы;
- 9) гавами тыңлаулар, ижтимагый фикер алышулар;
- 10) гражданнар жыелышы;
- 11) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 12) гражданнарны сораштыру;
- 13) гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре;
- 14) инициатив проектлар;
- 15) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

Статья 11. Жирле референдум

1. Жирле референдум жирлек халкы тарафыннан турыдан-туры федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү максатларында уздырыла.

2. Жирле референдум жирлекнең бөтен территориясендә уздырыла.

3. Жирле референдумда яшәү урыны жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданнары катнашырга хокуклы. Россия Федерациясе гражданнары яшерен тавыш бирүдә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә жирле референдумда катнаша.

4. Жирле референдумны уздыру турындагы карар жирлек Советы тарафыннан түбәндәге инициатива буенча кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданнар;

2) уставларында сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашу каралган һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм вакытларда теркәлгән сайлау берләшмәсе, башка ижтимагый берләшмә;

3) жирлек Советы һәм алар тарафыннан бергә күрсәтелгән жирлек башлыклары.

5. Гражданнар, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдумны билгеләү шарты булып әлеге инициативаны хуплап имзалар жыю тора, аларның саны федераль закон нигезендә жирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының 5 процентыннан артмаса тиеш.

6. Жирлек Советы һәм жирлек башлыгы тарафыннан бергә чыгарылган референдум үткөрү инициативасы жирлек Советы карары һәм жирлек башлыгы карары белән рәсмиләштерелә.

7. Жирлек Советы жирлек Советына жирле референдум билгеләнә торган документлар кERGән көннән алып 30 көн эчендә жирле референдумны билгели.

8. Тавыш бирү йомгаклары һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар жирлек территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфаи затлары яисә жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге Устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүләшү нигезендә жирле референдумда кабул ителгән карарның үтәләшен тәэмин итә.

11. Жирле референдум үткәрү турындагы карарга, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарга карата федераль закон нигезендә суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

12. Жирле референдумны әзерләү һәм уздыру тәртибе «Россия Федерациясе гражданнының сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» Федераль закон һәм «Жирле референдум турында» Татарстан Республикасы Законы белән жайга салына.

Статья 12. Муниципаль сайлаулар

1. Жирлектә муниципаль сайлаулар жирлек Советы депутатларын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын яшерен тавыш биреп, гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә сайлау максатларында уздырыла.

Муниципаль сайлаулар "Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда каралган срокларда жирлек Советы тарафыннан билгеләнә. Федераль законда билгеләнгән очракларда муниципаль сайлаулар суд тарафыннан билгеләнә.

2. Жирлек Советы депутатын сайлауларны уздыру өчен "Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" Федераль закон таләпләре нигезендә бермандатлы һәм (яисә) күпмандатлы сайлау округлары төзелә

Жирлек Советы депутатларын сайлаулар мәжбүри, периодик була һәм гамәлдәге кануннарда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда уздырыла.

3. Жирлек Советы депутаты итеп тавыш бирү көненә 18 яшькә житкән Россия Федерациясе гражданы, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты итеп тавыш бирү көненә 21 яшькә житкән граждан сайланырга мөмкин.

Россия Федерациясенең халыкара килешүләре нигезендә һәм законда билгеләнгән тәртиптә жирлек территориясендә даими яшәүче чит ил гражданны жирле үзидарә органнарына сайланырга һәм сайланырга, күрсәтелгән сайлауларда Россия Федерациясе гражданны кебек үк катнашырга хокуклы.

4. Жирлек Советы депутатларын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлауларны әзерләү һәм уздыру гамәлдәге законнар нигезендә төзелә торган сайлау комиссияләре тарафыннан гамәлгә ашырыла.

5. Тавыш бирүдә катнашкан сайлаучылар тавышларының иң күп санын алган кандидат сайланган дип таныла. Әгәр тавыш бирү бер кандидатура буенча үткәрелсә,

тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның кимендә 50 проценты тавышларын алган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән кандидатлар тарафыннан тигез тавыш белән теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

6. Жирлек Советы депутатларын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлауларның йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Жирлек Советы депутатларын сайлау нәтижәләрен билгеләү тәртибе, депутат мандатларын кандидатлар исемлеге арасында һәм кандидатлар исемлеге эчендә бүлү, жирлек советының сайланган депутатларын, жирлекнең сайлап куелган органы әгъзаларын теркәү һәм жирлекнең сайлап куелган вазифаи затларын сайлау нәтижәләрен билгеләү гамәлдәге законнар белән билгеләнә.

Статья 13. Жирлек Советы депутатын, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү.

1. Жирлек Советы депутаты, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи заты, шул исәптән жирлек башлыгы, сайлаучылар тарафыннан гамәлдәге законнарда һәм әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә һәм нигезләрдә чакыртып алынырга мөмкин.

2. Жирлек Советы депутатын, жирлекнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу нигезләре булып суд тәртибендә расланган конкрет хокукка каршы карарлар яисә гамәлләр (гамәл кылмау) жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затының аңа карата ышанычын шик астына кую һәм жирлек башлыгының депутат бурычларын яисә бурычларын үтәмәүдә, депутат, жирлек башлыгы статусына туры килми торган гамәлләр кылуда һәм Россия Федерациясе Конституциясенең, Татарстан Республикасы законнарының һәм башка норматив хокукый актларның, әлеге Уставның һәм башка хокук актларының үтәлмәвендә чагыла торган конкрет карарлары яисә гамәлләре (гамәл кылмавы) тора.

3. Жирлек Советы депутатын, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү халык инициативасы буенча үткәрелә.

4. Чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын жирлек Советы депутаты, жирлекнең сайланулы вазыйфаи заты күрсәтү һәм аны хуплап гражданнар имзаларын жыю өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия кимендә 10 кеше санында инициатив төркем төзелә.

5. Инициатив төркем инициатив төркемне теркәү турындагы үтенечнамә белән жирле референдумны әзерләүне һәм уздыруны оештыручы сайлау комиссиясенең мөрәжәгать итә. Инициатив төркем үтенечнамәсендә депутатның, жирлекнең сайланулы вазыйфаи затының хокукка каршы конкрет карарга яисә гамәленә (гамәл кылмавына) аның чакыртып алу өчен нигез булып торган күрсәтмә булырга тиеш, аның фамилиясе, исеме, әтисенең исеме, туу датасы һәм урыны, паспортны яки гражданның паспортын алмаштыручы документның сериясе, номеры һәм датасы, аны биргән органның исеме яки коды, шулай ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының яшәү урыны һәм жирлек территориясендә аның исемнән эш итәргә вәкаләтле затлар күрсәтелгән булырга тиеш. Инициатив төркемнең үтенечнамәсе күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары тарафыннан имзаланырга тиеш. Үтенечнамәгә депутатның күрсәтелгән хокукка каршы карары яисә гамәле (гамәл кылмавы) расланган суд карары беркетелгән булырга тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын хуплап имзалар жыю - жирлек Советы депутаты, жирлекнең жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи заты, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум уздыру өчен Законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Жирлек Советы депутатын, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып, жирле референдум уздыру өчен законда билгеләнгән тәртиптә уздырыла. Чакыртып алу инициативасы күрсәтелгән жирлек жирле үзидарәсенең депутаты, сайланулы вазыйфаи заты жирлек Советы утырышында катнашырга, аны депутатларга чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыруга каршы язма бәхәсләр тапшырырга, шулай ук телдән чыгышта чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр турында аңлатмалар бирергә хокуклы. Жирлек Советы утырышы турында күрсәтелгән депутатка, жирлек жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затына аны үткәргә өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

8. Депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләү турындагы карар кабул ителгән көннән алып биш көннән дә соңга калмыйча рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жирлек Советы депутаты, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи заты, чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда, чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләргә карата сайлаучыларга аңлатмалар бирү максатларында инициатив төркем белән бертигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.

10. Әгәр чакыртып алу өчен тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның кимендә яртысы тавыш бирсә, жирлек Советы депутаты, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи заты, шул исәптән жирлек башлыгы, чакыртып алынган дип санала.

11. Жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

12. Жирлек сайлау комиссиясе чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгакларын рәсми чыгарганнан соң 5 көн эчендә инициатив төркемгә, жирлек Советына һәм жирлек Советының тиешле депутатына, аны чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары турында жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затына язма рәвештә хәбәр итә.

Статья 14. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның күрсәтелгән үзгәрешкә ризалыгын алу, жирлекне үзгәртеп кору максатларында уздырыла.

2. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда билгеләнгән очрактарда жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территориясенең бер өлешендә уздырыла.

3. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда һәм «Жирле референдум турында» Татарстан Республикасы Законнда билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

4. Торак пункт чикләрен үзгәртү, торак пунктны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда торак пункт халкының яртысыннан артыгы яки сайлау

хокукына ия булган торак пунктның өлеше катнашкан булса, узган дип санала. Жирлек чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы, жирлекне үзгәртеп кору, күрсәтелгән үзгәрешләр өчен жирлек халкының тавыш бирүдә катнашкан яртысынан күбрәге иясе жирлек өлеше тавыш бирсә, алынган дип санала.

5. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору һәм кабул ителгән карарлар буенча тавыш бирү йомгалары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

Статья 15. Гражданнарның хокукый инициативасы

1. Жирлек халкы өлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокуклы.

2. Актив сайлау хокукына ия гражданнар төркеме хокукый ижат инициативасы белән чыгыш ясарга мөмкин, сайлау хокукына ия жирлек халкының 3 проценттан артыгы санында булырга мөмкин.

3. Хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру максатларында жирлек халкы түбәндәгеләргә хокуклы:

гражданнарның яшәү (эшләү) урыны буенча жыелышларын һәм хокук ижат инициативасын тикшерү һәм күрсәтү буенча башка күмәк чараларны оештырырга һәм уздырырга;

хокук ижат инициативасын күрсәтүне хуплап имзалар жыю буенча инициатив төркемнәр төзәргә;

жирлек халкының имзаларын жыярга һәм кануннарга каршы килми торган ысуллар белән хокук чыгару инициативасын күрсәтүне хуплап агитация алып барырга.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыруда жирлек халкына ярдәм күрсәтергә тиеш.

5. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты жирлек Советы тарафыннан аның ачык утырышында, өлеге Устав билгеләгән көннән алып өч ай эчендә аларның компетенцияләре нигезендә аларның ачык утырышында һичшиксез каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты караганда, гражданнарның инициатив төркеме вәкилләренә үз позицияләрен баян итү мөмкинлеге тәэмин ителергә тиеш.

7. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты карау процедурасы тиешенчә жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

8. Гражданнарның хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты карау нәтижеләре буенча кабул ителгән нигезле карар рәсми рәвештә язма рәвештә гражданның инициатив төркеменә житкерелергә тиеш.

Статья 16. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә гражданнарның жыелышларын һәм конференцияләрен үткәрү юлы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнарын төзү юлы белән турыдан-туры халык тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданның түбәндәге яшәу территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йорт подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек булмаган авыл торак пункты; гражданның башка яшәу территорияләре.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре әлеге территориядә яшәүче халык тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория башка шундый ук территория составына керә алмый.

5. Территориаль ижтимагый үзидарә аның уставы нигезендә юридик зат була ала һәм коммерциягә карамаган оешманың оештыру-хокукый рәвешендә дәүләт теркәве узарга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;

2) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең максатлары, бурычлары, рәвешләре һәм төп юнәлешләре;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының вәкаләтләрен, хокукларын һәм бурычларын булдыру, туктату тәртибе, вәкаләтләре чоры;

4) карарлар кабул итү тәртибе;

5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм алар белән эш итү тәртибе;

6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегә мәсьәләләре буенча гражданның жыелышлары, конференцияләре аның уставы нигезендә чакырыла.

8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданның жыелышы, әгәр анда уналты яшкә житкән тиешле территориядәге халыкның кимендә өчтән бере катнашса, хокуклы дип санала.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданның конференциясе, әгәр анда уналты яшкә житкән тиешле территориядәге халыкның кимендә өчтән берен тәшкил итүче гражданның жыелышларында сайланган делегатларның кимендә өчтән икесе катнашса, хокуклы дип санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданның жыелышының, конференциясенең махсус вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) территориаль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләү;

2) территориаль ижтимагый үзидарә уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;

4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең төп юнәлешләрен билгеләү;

5) территориаль ижтимагый үзидарә керемнәре һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;

6) территориаль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлегә турындагы хисапларны карау һәм раслау;

7) инициатив проект турында фикер алышу һәм аны хуплау мәсьәләсе буенча карар кабул итү.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

1) тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрен тәкъдим итәләр;

2) гражданның жыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәләшен тәэмин итәләр;

3) территорияне төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген күрсәтелгән гражданны акчалары исәбеннән дә, жирлек бюджеты акчаларын кулланып, жирлек башкарма комитеты белән шартнамә нигезендә дә гамәлгә ашыра алалар;

4) үз компетенцияләренә күрсәтелгән актларны кабул итү кертелгән жирлек Советына, жирлек башлыгына һәм жирлек башкарма комитетына әлеге органнар һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль хокукий актлар проектларын керттергә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе жирлек Советының әлеге Уставы һәм норматив хокукий акты белән билгеләнә.

Статья 17. Территориаль ижтимагый үзидарә оештыру тәртибе

1. Халыкның, жирлекнең жирле үзидарә органнарының инициативасы буенча территориаль ижтимагый үзидарәне булдыру максатларында гражданның территориаль ижтимагый үзидарә уставы проектын эшләүне гамәлгә ашыручы һәм чикләрендә шушы территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотыла торган территориядә яшәүче гражданны жыелышын оештыручы инициатив төркеме төзелә.

2. Гражданны жыелышы жирлекнең тиешле территориясендә территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук жирлек Советында территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүгә бәйле мәсьәләләр буенча гражданны жыелышын тапшырырга вәкаләтле вәкилле (вәкилләрне) билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә территориаль ижтимагый үзидарә уставын жирлек Советы теркәгән вакыттан гамәлгә куелган дип санала.

Статья 18. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен жирлек башлыгына гражданны жыелышының вәкаләтле вәкилле (вәкаләтле вәкилләре) түбәндәгеләр тапшырыла:

1) гражданны жыелышының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гариза;

2) вәкаләтле һәр вәкиллең фамилиясен, исемнән, атасының исемнән, туу датасын, паспортының яисә гражданны паспортын алмаштыручы документының сериясен, номерын һәм бирелү датасын, яшәү урыны адресын күрсәтеп, территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар кабул ителгән гражданны жыелышы беркетмәсе;

3) территориаль ижтимагый үзидарә уставының ике нөсхәсе.

2. Әлеге статьяның 1 пунктында билгеләнгән документлардан тыш, башка документларны тапшыру турындагы таләпләр рәхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилле, исемлекне һәм аларны алу датасын күрсәтеп, документлар алу турында расписка бирелә.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турындагы документлар кергән көннән соң ике атна эчендә жирлек башлыгы уставны теркәү турында яисә аны теркәүдән баш тарту турында жирлек Советы карары проектын алдан карау һәм әзерләү оештыра.

4. Гражданнар жыенының вәкаләтле вәкилләре территориаль иҗтимагый үзидарә уставын алдан караганда һәм киңәшмә тавышы хокукы белән җирлек Советы утырышында катнашырга хокуклы.

5. Җирлек Советы территориаль иҗтимагый үзидарә уставын теркәү турында яисә әлеге статьяның 1 пунктында күрсәтелгән документларны алган көннән соң 30 көн эчендә аны теркәүдән баш тарту турында карар кабул итә. Уставны теркәүдән баш тарту мотивлаштырылган булырга тиеш.

6. Территориаль иҗтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту өчен түбәндәгеләр нигез булырга мөмкин:

1) Россия Федерациясе Конституциясе территориаль иҗтимагый үзидарә уставы нормаларына, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, җирлек уставына, башка муниципаль хокукый актларга каршы чыгу;

2) әлеге Уставның 16 статьясындагы 4 пункты таләбе үтәлмәү.

7. Территориаль иҗтимагый үзидарә уставын территориаль иҗтимагый үзидарәне төзүнең максатка ярашсызлыгы мотивлары буенча теркәүдән баш тарту рөхсәт ителми.

8. Җирлек Советы тарафыннан кабул ителгән территориаль иҗтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсе буенча дәлилленгән карар өч көн эчендә рәсми рәвештә гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) игътибарына җиткерелергә тиеш.

9. Җирлек Советы территориаль иҗтимагый үзидарә уставын теркәү турында карар кабул иткән очракта, уставның бер нөсхәсе теркәлүе турында тамга белән гражданнар жыенының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, икенче нөсхә җирлек Советында саклана.

10. Территориаль иҗтимагый үзидарә уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр җирлек Советы тарафыннан әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә теркәлергә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр аларны теркәгән көннән үз көченә керә.

Статья 19. Авыл җирлеге старостасы

1. Җирлектә урнашкан авыл торак пунктында җирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл иткәндә җирлекнең җирле үзидарә органнары һәм авыл торак пункты халкының үзара хезмәттәшлеген оештыру өчен авыл торак пунктының старостасы билгеләнергә мөмкин.

2. Авыл җирлеге старостасы аның составына әлеге авыл җирлеге кертгән авыл җирлеге Советы тарафыннан, авыл җирлеге гражданның жыены тәкъдиме буенча әлеге авыл җирлеге территориясендә яшәүче һәм актив сайлау хокукына ия булган Россия Федерациясе гражданның яисә гражданнар жыены тәкъдим иткән көнне 18 яшькә җиткән һәм әлеге авыл җирлеге территориясендә урнашкан торак бинасы булган Россия Федерациясе гражданның арасынан билгеләнә.

3. Авыл торак пунктының старостасы дөүләт вазыйфасын, дөүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче зат булмый, үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыручы җирлек Советы депутатының муниципаль вазыйфасыннан тыш, хезмәт мөнәсәбәтләрендә һәм аларга турыдан-туры бәйлә башка мөнәсәбәтләрдә була алмый.

4. Авыл җирлеге старостасы итеп зат билгеләнә алмый:

1) дөүләт вазыйфасын, дөүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче, үз вәкаләтләрен даими

нигездә гамәлгә ашыручы җирлек Советы депутаты муниципаль вазыйфасыннан тыш;

2) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылган;

3) юкка чыгарылмаган яисә алынмаган хөкем ителүе булу.

5. Авыл торак пунктының старостасы вәкаләтләре чоры 5 ел тәшкил итә. Авыл торак пунктының старостасы вәкаләтләре составына әлеге авыл торак пункты керә торган җирлек Советы карары буенча, авыл торак пунктындагы гражданныр җыены тәкъдиме буенча, шулай ук әлеге Уставның 39 статьясындагы 1 пунктының 1 - 7 бүлекләрендә билгеләнгән очракларда вакытыннан алда туктатыла.

6. Авыл җирлеге старостасы үзенә йөкләнгән бурычларны хәл итү өчен:

1) авыл торак пунктында җирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү мәсьәләләре буенча җирле үзидарә органнары, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр, һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;

2) халык белән хезмәттәшлек итә, шул исәптән гражданныр җыеннарында, җыелышларында, конференцияләрендә катнашу аша, мондый чаралар нәтижәләре буенча җирле үзидарә органнары тарафыннан мәҗбүри каралырга тиешле муниципаль хокукый актлар проектлары рәвешендә рәсмиләштерелгән мәрәҗәгатьләр һәм тәкъдимнәр җибәрә;

3) җирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча авыл торак пункты халкына мәгълүмат бирә, шулай ук аларны җирле үзидарә органнарыннан алынган башка мәгълүматка җиткерүдә ярдәм итә;

4) җирле үзидарә органнарына гавами тыңлаулар һәм иҗтимагый фикер алышулар оештыруда һәм уздыруда, аларның нәтижәләрен авыл торак пунктында халыкка игълан итүдә ярдәм итә;

5) авыл торак пунктында яшәүчеләр өчен өстенлекле әһәмияткә ия мәсьәләләргә буенча инициатив проект кертү инициативасы белән чыгыш ясарга хокуклы.

7. Эшчәнлек гарантияләре һәм авыл торак пунктының старостасы статусының башка мәсьәләләре Татарстан Республикасы законы нигезендә җирлек Советы тарафыннан билгеләнә ала.

Статья 20. Халык тыңлаулары, иҗтимагый фикер алышулар

1. Җирле әһәмияттәге мәсьәләләргә буенча муниципаль хокукый актлар проектларын тикшерү өчен җирлек Советы, җирлек башлыгы катнашында гавами тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Халык тыңлаулары халык, җирлек Советы яки җирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә.

Халык яки җирлек Советы инициативасы буенча үткәрелә торган гавами тыңлаулар җирлек Советы тарафыннан, ә җирлек башлыгы инициативасы буенча - җирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Халык тыңлауларына чыгарылырга тиеш:

1) җирлек уставы проекты, шулай ук әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, муниципаль берәмлек уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, әлеге уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Татарстан Республикасы конституциясе яисә законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертү очракларыннан тыш;

2) җирлек бюджеты проекты һәм аның үтөлеше турында хисап;

3) җирлекнең социаль-иқтисадый үсеш стратегиясе проекты;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә жирлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән яисә гражданныр жыеннарында белдерелгән жирлек халкының ризалыгын алу таләп ителгән очраклардан тыш, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре;

5) территорияләренә төзекләндерү кагыйдәләре проекты, территорияне төзекләндерү кагыйдәләренә үзгәрешләр кертү турында муниципаль хокукий акт проекты.

4. Гавами тыңлаулар уздыру турындагы карар гамәлдәге законнарда һәм жирлекнең муниципаль норматив хокукий актларында билгеләнгән срокларда кабул ителергә тиеш.

5. Аларны үткөрү вакытын һәм урынын күрсәтеп, гавами тыңлаулар уздыру турындагы карар һәм гавами тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль хокукий акт проекты гамәлдәге законнарда һәм жирлекнең муниципаль норматив хокукий актларында билгеләнгән срокларда халыкка житкерелергә тиеш.

6. Гавами тыңлаулар уздыру турында карар игълан ителгән көннән алып аларны үткөрү көненә кадәр жирлек халкы халык тыңлауларына чыгарыла торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жибәергә хокуклы, шул исәптән муниципаль хокукий актның гавами тыңлауларына чыгарылуы проектка төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр. Жирлек башлыгы кәргән тәкъдимнәренә һәм искәрмәләренә гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр ачык тыңлауларда катнашучыларга житкерелә.

7. Халык тыңлаулары жирлекнең гамәлдәге законнарында һәм муниципаль норматив хокукий актларында билгеләнгән срокларда уздырыла. Халык тыңлаулары белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакыруы белән уздырыла. Халык тыңлауларында жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

8. Гавами тыңлаулар уздыру йомгаллары буенча аларның компетенцияләренә муниципаль хокукий акт проекты гавами тыңлауларга чыгару кәртелгән жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә.

9. Гавами тыңлауларның нәтижәләре гамәлдәге законнарда һәм жирлекнең муниципаль норматив хокукий актларында билгеләнгән срокларда халыкка житкерелергә тиеш.

10. Әлеге статьяның 3 пунктында күрсәтелгән проектлар һәм мәсьәләләр буенча гавами тыңлауларны оештыру һәм үткөрү тәртибе жирлек Советы тарафыннан раслана торган гавами тыңлаулар турындагы нигезләмә белән билгеләнә һәм жирлек халкына гавами тыңлаулар уздыру вакыты һәм урыны турында алдан хәбәр итүне, муниципаль хокукий акт проекты белән алдан ук таныштыруны, шул исәптән аны Югары Ослан муниципаль районының рәсми сайтында "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация чәлтәрендә урнаштыру юлы белән, 2009 елның 9 февралдәге "Дәүләт органнары һәм жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында мәгълүматтан файдалануны тәэмин итү турында" N 8-ФЗ нигезләмәләрен исәпкә алып, жирлек халкына муниципаль хокукий акт проекты буенча фикер алышу мөмкинлеген, шул исәптән рәсми сайт аша, торақ пунктта яшәүчеләрнең ачык тыңлауларында катнашуны тәэмин итүче башка чаралар, ачык тыңлаулар нәтижәләрен бастырып чыгару (халыкка чыгару), шул исәптән кабул ителгән карарларны мотивациялә нигезләү, шул исәптән аларны рәсми сайтта урнаштыру аша билгеләнә.

11. Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектларына, территорияне планлаштыру проектларына, территорияне ызанлау проектларына, күрсәтелгән документларның берсенә үзгәрешләр кертүне

күздө тоткан проектларга, жир кишөрлегеннән яисә капиталъ төзелеш объектыннан файдалануның шартлыча рөхсәт бирү турындагы карарларның проектларына, рөхсәт ителгән төзелешнең иң чик параметрларыннан тайпылуға, капиталъ төзелеш объектларын реконструкцияләүгә рөхсәт бирү турындагы карарларның проектларына, жир кишөрлекләрәннән һәм капиталъ төзелеш объектларыннан рөхсәт ителгән файдалануның бер төрөн үзгәртү мәсьәләләренә, жирдән файдалануның расланган кагыйдәләре булмаганда һәм төзелеш объектларыннан файдалануның башка төрөн үзгәртү мәсьәләләренә карата жәмәгать фикер алышулары яисә гавами тыңлаулар үткөрелә.

12. Әлеге статьяның 11 пунктында күрсәтелгән нигезләр буенча ижтимагый фикер алышуларны оештыру һәм үткөрү тәртибе, шөһәр төзелеше эшчәнлеге турындагы законнар нигезләмәләрен исәпкә алып, Югары Ослан муниципаль районы Советы тарафыннан раслана торган Ижтимагый фикер алышулар турындагы нигезләмә белән билгеләнә.

Статья 21. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр турында фикер алышу, халыкка жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары эшчәнлеге турында мәгълүмат бирү, инициатив проектлар кертү һәм аларны карау, жирлек территориясә өлешендә территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча фикер алышу өчен гражданнар жыелышлары үткөрелергә мөмкин. Гражданнарның жыелышлары микрожирлекләр, торақ массивлары, кварталлар, урамнар, торақ йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очрақларда үткөрелә.

3. Жирлек Советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткөрелә торган гражданнар жыелышы жирлек Советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткөрелә торган гражданнар жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм шушы территорияләрдә урнашкан предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар житәкчеләре жыелышында катнашу хокукына ия халык санының кимендә 10 процентындагы гражданнар төркеменә язма тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

Гражданнар жыелышын үткөрү турындагы тәкъдимдә аны карап тикшерүгә чыгарыла торган мәсьәләләр исемлеге, жыелышны үткөрү вакыты һәм урыны булырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә әгәр жыелышны үткөрү инициативасы белән гражданнар төркеме мөрәжәгать итсә - әлеге гражданнар, аларның һәркайсының фамилиясен, исемен, атасының исемен, туган көнен, яшәү урыны адресын күрсәтеп мөрәжәгать итә.

Жирлек Советы үзенең якындагы утырышында гражданнар жыелышын үткөрү турында кертелгән тәкъдимне карый.

Жирлек Советы гражданнарның жыелышын үткөрүдән үзенең максатка ярашсызлыгы мотивлары буенча баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткөрү тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын үткөрү вакыты һәм урыны һәм фикер алышуға кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләргә жыелыш

уздырылачак көнгә кадәр жиде көннән дә соңга калмыйча массакуләм мөгълүмат чаралары, почта хәбәрләре, фатирлар буенча (ишегалды) йөрү, белдерүләр һәм башка мөмкин булган чаралар кулланып хәбәр ителә.

Гражданнар жыелышын әзерләүне һәм уздыруны жирлекнең Башкарма комитеты тәэмин итә.

7. Жыелышлар эшендә шушы территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия 18 яшькә житкән гражданнар катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданнарның гомуми саны муниципаль сайлаулар уздырганда файдаланыла торган Россия Федерациясе чикләрендә булу урыны һәм яшәу урыны буенча Россия Федерациясе гражданнарын теркәүне исәпкә алу күрсәткечләре нигезендә билгеләнә.

Гражданнар жыелышы жыелышта катнашырга хокуклы гражданнар саныннан кимендә өчтән бер өлеше катнашса, хокуклы дип санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирлекнең жирле үзидарә вазыйфаи затларына мөрәжәгатьләр кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы үз компетенциясенә территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнар жыелышы кабул иткән мөрәжәгатьләр компетенцияләренә мөрәжәгатьләрдәге мәсьәләләрне хәл итү кертелгән жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан язма жавап жибереләп һичшиксез каралырга тиеш.

11. Гражданнар жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышы йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

Статья 22. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне тикшерү һәм бөтен торак пункт халкы вәкилләренәң фикерен ачыклау кирәк булганда үткәрелә. Жирлекнең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүче халык арасыннан гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышын чакыру кыенлашкан очракларда, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданнар жыелышында катнашырга хокукы булган халык саны 100 кешедән артып киткән очракларда үткәрелә.

2. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы буенча уздырыла. Жирлек Советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы белән уздырыла торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Әгәр анда сайланган делегатларның яртысыннан күбрәге катнашса, граждандар конференциясе (делегатлар жыелышы) тулы хокуклы дип санала. Конференция карарлары (делегатлар жыелышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

5. Граждандар конференциясен (делегатлар жыелышын) билгеләү һәм үткөрү, делегатлар сайлау тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

6. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча граждандар конференциясе (делегатлар жыелышы) территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган тәртиптә һәм очракларда билгеләнә һәм үткәрелә.

7. Граждандар конференциясе (делегатлар жыелышы) йомгалары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

Статья 23. Граждандарны сораштыру

1. Граждандардан сорашып белешү жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары карарлар кабул иткәндә халык фикерен ачыклау һәм исәпкә алу өчен бөтен территориядә яисә жирлек территориясенә бер өлешендә үткәрелә.

Сораштыру нәтижәләре тәкъдим итү характерына ия.

2. Граждандардан сораштыруда сайлау хокукына ия жирлек халкы катнашырга хокуклы.

3. Граждандардан сораштыру түбәндәге инициатива белән уздырыла:

1) жирлек Советы яисә жирлек башлыгы - жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - республика һәм регионара әһәмияттәге объектлар өчен жирлек жирләренең максатчан билгеләнешен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә граждандарның фикерен исәпкә алу өчен;

3) жирлектә яшәүчеләрнең яисә аның өлешенең, уналты яшькә житкән инициатив проектны гамәлгә ашыру тәкъдим ителә торган өлешенең граждандарның әлеге инициативалы проектка ярдәм итү турындагы фикерен ачыклау өчен.

4. Граждандардан сорашып белешүне билгеләү һәм уздыру тәртибе Татарстан Республикасы законы нигезендә жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Граждандардан сорашып белешүне билгеләү турындагы карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Жирлек Советының граждандардан сорашып белешүне билгеләү турындагы карарында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) сораштыру үткөрү датасы һәм сроклары;

2) сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган сорауны (сорауларны) формулировкалау;

3) сораштыру үткөрү методикасы;

4) сораштыру битенең формасы;

5) сораштыруда катнашучы жирлек халкының минималь саны;

6) “Интернет” мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә муниципаль берәмлекнең рәсми сайтынан файдаланып граждандардан сораштыру үткәрелгән очракта, сораштыруда катнашучыларны идентификацияләү тәртибе.

6. Жирлек граждандары граждандардан сораштыру үткөрү турында аны үткөрү алдыннан кимендә 10 көн кала хәбәр ителергә тиеш.

7. Граждандардан сорашып белешү әзерләүгә һәм уздыруга бәйле чараларны финанслау түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

1) жирле бюджет акчалары исәбеннән - жирле үзидарә органнары яисә жирлек халкы инициативасы белән сораштыру уздырганда;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда.

8. Сораштыру нәтижеләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Сораштыру нәтижеләре белән жирлекнең теләсә кайсы кешесе танышырга хоуклы. Жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул ителгәндә сорашып белешү нәтижеләре мәжбүри исәпкә алынырга тиеш.

Статья 24. Гражданнар жыены

1. Гражданнарның жыены халыкның жирле үзидарәне турыдан-туры тормышка ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвеше булып тора.

2. Гражданнар жыены «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда һәм жирлекнең муниципаль норматив хоукый актында каралган очракларда үткәрелә.

3. «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясында каралган очракларда гражданнар жыены үткәрелергә мөмкин:

1) торак пунктта әлегә торак пункт территориясен башка жирлек территориясенә кертүгә китерә торган күрсәтелгән торак пункт составына кертелгән жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча;

2) әлегә торак пункт территориясендә гражданнарның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча жирлек составына керә торган торак пунктта. Торак пункт территориясенә әлегә өлешендә гражданнарның үзара салымын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча гражданнарның жыены торак пункт территориясенә бер өлешендә дә үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыены үткәрелә торган торак пункт территориясенә бер өлешә чикләре жирле әһәмияттәгә тиешле мәсьәләне хәл итүдә торак пункт территориясенә күрсәтелгән өлешендә яшәүчеләрнең мәнфәгәтләрен чагылдырган критерийдан чыгып билгеләнә;

3) авыл халкы тыгызлыгы түбән булган территориядә яисә аңлаешлы булмаган жирлектә урнашкан жирлектә, әгәр авыл жирлегә халкының саны 100 кешедән артмаса, жирлекне бетерү мәсьәләсе буенча;

4) авыл торак пунктында авыл торак пунктының старостасы кандидатурасын күрсәтү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл торак пункты старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча;

5) авыл торак пунктында гражданнар жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясә законнарында каралган очракларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс үткәргәндә конкурс комиссиясә составына кандидатуралар күрсәтү максатларында үткәрелергә мөмкин.

4. Гражданнарның жыены жирлек башлыгы тарафыннан яки сайлау хоукына ия, кимендә 10 кешедән торган торак пунктта яшәүчә төркем инициативасы буенча чакырылырга мөмкин.

5. Жыенны уздыру инициативасын хуплап жыелырга тиешле имзалар саны сайлау хоукына ия гражданнарның, даими яисә өстенлекле рәвештә яшәүчә, торак пункт территориясендә яшәү урыны буенча теркәлгән санының 5 процентын тәшкил итә, әмма 25 имзадан да ким була алмый.

6. Жирлек башлыгы тарафыннан чакырыла торган гражданныр жыены жирлек башлыгы карары, инициатив төркем тарафыннан чакырыла торган гражданныр жыены жирлек Советы карары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләр гражданныр жыенын уздыру вакыты һәм урыны турында алдан ук хәбәр ителә, муниципаль хокукый акт проекты һәм гражданныр жыенын хәл итүгә чыгарыла торган мәсьәләләр бунча материаллар белән алдан ук танышып куялар.

“Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясында каралган гражданнырның жыены, анда торак пунктта яисә жирлектә яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия яртысыннан артыгы катнашканда, хокуклы. Торак пунктта әлегә торак пунктта яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия яртысы берьюлы бергә булу мөмкинлегә булмаган очракта, торак пунктта гражданныр жыены гражданныр жыенын уздыру турында карар кабул ителгән көннән бер айдан да артмаган вакытта этаплап уздырыла. Шул ук вакытта элегрәк гражданныр жыенында катнашкан затлар тавыш бирүдә катнашуның алдагы этапларында катнашмый. Гражданныр жыенының карары гражданныр жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы аның өчен тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

8. Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукый актлар булып тора, жирлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм Татарстан Республикасының муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.

Статья 25. Гражданнырның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре

1. Гражданныр жирлекнең жирле үзидарә органнарына индивидуаль һәм коллектив мөрәжәгатьләргә хокуклы.

2. Гражданнырның мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясе гражданныр мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 02 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында гражданныр мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданнырның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә җаваплы булалар.

Статья 26. Жирлектә яшәүчеләрнең жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуның башка рәвешләре

1. Әлегә Уставта каралган жирле үзидарәне халык тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвешләре белән беррәттән, гражданныр жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләрдә катнашырга хокуклы.

2. Жирлектә яшәүчеләрнең жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыруы һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципнарына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары халыкка жирле үзидарә халкын турыдан-туры гамәлгә ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

Статья 27. Жирлек Советы - жирлекнең жирле үзидарә вәкиллекле органы

1. Жирлек Советы жирлек жирле үзидарәсенең даими эшләүче сайланулы коллегияль органы булып тора.
2. Жирлек Советының рәсми исеме - Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл жирлеге советы.
3. Жирлек Советының вәкаләтләр чоры - 5 ел.
4. Жирлек Советы жирлектә яшәүчеләргә хисап тота һәм аның контролендә була.
5. Жирлек Советының үз исеме белән мөһер, бланклары бар.
6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәэмин итүгә чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

Статья 28. Жирлек Советы составы

1. Жирлек Советы муниципаль сайлауларда сайланучы 7 депутаттан тора.
2. Жирлек Советы аның составына жирлек Советының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән ике депутат сайлаганда хокуклы була.

Статья 29. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре аны сайлаган көннән башлана һәм яңа чакырылыш Советы эшли башлаган көннән туктатыла.
2. Жирлек Советы депутаты, әлеге Уставта билгеләнгән очрактан тыш, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча эш һәм хезмәт бурычларын үтәп, азат ителмәгән нигездә эшли.
3. Жирлек Советы депутаты статусына бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.
4. Жирлек Советы депутатына законнар, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәэмин ителә.
5. Жирлек Советы депутаты жирлек Советы тарафыннан расланган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш, алар шул исәптән депутатның түбәндәге йөкләмәләрен дә үз эченә алырга тиеш:
  - 1) шәхсән яисә якин туганнарына кагылышлы мәсьәләләргә хәл иткәндә жирле үзидарә органнары эшендә катнашудан һәм депутат статусын жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданны эшчәнлегенә йогынты ясау өчен кулланмаса;
  - 2) бурычларын объектив үтәүдә шик тудырырга мөмкин булган тәртиптән тыелу, шулай ук аның абруена яки жирлек Советының абруена зыян китерергә сәләтле конфликтлы ситуацияләрдән качу;
  - 3) мәнфәгатьләр конфликты барлыкка килү куркынычы булганда - шәхси кызыксыну депутат бурычларын объектив үтәүгә йогынты ясый яисә йогынты ясый ала торган везгыять - бу хакта жирлек Советына хәбәр итәргә һәм аның әлеге конфликтны булдырмауга яисә жайга салуга юнәлдерелгән карарын үтәргә;
  - 4) жирлек Советында билгеләнгән гавами чыгышлар кагыйдәләрен үтәргә;

5) депутат эшчәнлегенә бәйле булмаган максатларда конфиденциаль характердагы белешмәләргә кертелгән, депутат вазыйфаларын үтәүгә бәйле рәвештә аңа мәгълүм булган белешмәләргә фаш итмәскә һәм файдаланмаска;

6) депутат бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә физик һәм юридик затлардан бүләкләүләр (бүләкләр, акчалата бүләкләү, ссуда, хезмәт күрсәтүләр, күңел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары өчен түләү һәм башка бүләкләүләр) алынмаска.

6. Жирлек Советы депутаты "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрена 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә, тьюларны, бурычларны үтәргә тиеш. "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрена 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрена 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм башка затлар чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп торы турында" 2012 елның 3 декабрена 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны тью турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, "Россия Федерациясе территориясендә жирле үзидарә принциплары турында" 2003 елның 10 июнендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда башкасы каралмаган булса, жирлек Советы депутатының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла.

7. Жирлек Советы депутатының коррупциягә каршы торы турындагы Россия Федерациясе законнары нигезендә тапшырыла торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләргә дәрәжәләнгән һәм тулылыгын тикшерү Рәис карары буенча Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы законы нигезендә уздырыла.

8. Әлеге статьяның 7 өлеше нигезендә уздырылган тикшерү нәтижәсендә «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрена 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3 декабрена 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм булдыруны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тью турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, әлеге статьяның 7 өлеше нигезендә үткәрелгән тикшерү нәтижәсендә федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә, тьюларны үтәмәү, бурычларны үтәмәү фактларын ачыклаганда, Татарстан Республикасы Рәисе жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату яки күрсәтелгән затка карата жирлек Советына яки судка башка җаваплылык чарасын куллану турында гариза белән мөрәҗәгать итә.

Үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәтә һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында төгәл булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр тапшырган жирлек Советы депутатына, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәтә һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр, әгәр әлеге белешмәләргә бозуы җитди булмаса, түбәндәге җаваплылык чаралары кулланылырга мөмкин:

1) кисәтү;

2) жирлек Советы депутатын жирлек Советында вазыйфасын биләү хокукыннан мәхрүм итеп, аның вәкаләтләре чоры туктатылганчы жирле үзидарәнең сайланулы органынан азат итү;

3) даими нигездә вәкаләтләрне гамәлгә ашырудан аның вәкаләтләре чоры туктатылганчы даими нигездә вәкаләтләр башкару хокукыннан мәхрүм итеп азат итү;

4) вәкаләтләр чоры туктатылганчы җирлек Советында вазыйфа биләүне тыю;

5) вәкаләтләре чоры туктатылганчы даими нигездә вәкаләтләр башкаруны тыю.

Җирлек Советы депутатына әлеге статьяда күрсәтелгән җаваплылык чараларын куллану турында карар кабул итү тәртибе Татарстан Республикасы законы нигезендә муниципаль хокукый акт белән билгеләнә.

9. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары махсус билгеләнгән урыннарда, шулай ук ишегалды эчендәге территорияләрдә, аларны үткөрү тормыш тәэмин итү, транспорт яки социаль инфраструктура, элемент объектларының эшчәнлеген бозмаса, җәяүлеләр һәм (яки) транспорт чаралары хәрәкәтенә комачаулау тудырмаса яки гражданның торак биналарга яки транспорт яки социаль инфраструктура объектларына керүенә комачауламаса, үткөрелә. Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарының яисә җирле үзидарә органнарының мондый очрашулар турында хәбәре таләп ителми. Шулай ук вакытта депутат күрсәтелгән органнарда аларны уздыру датасы һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокуклы.

10. Депутатның гавами чара рәвешендә сайлаучылар белән очрашулары җыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турындагы Россия Федерациясе законнары нигезендә үткөрелә.

11. Җыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнарында билгеләнә торган гавами чара рәвешендә депутат сайлаучылар белән очрашуларны оештыруга яисә уздыруга каршылык күрсәтү Россия Федерациясе законнары нигезендә административ җаваплылыкка китерә.

Статья 30. Җирлек Советы депутаты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре

1. Җирлек Советы депутаты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә әлеге Устав белән билгеләнә.

2. Даими нигездә үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы җирлек Советы депутатына түбәндәгеләр гарантияләне:

1) муниципаль хокукый актлар нигезендә вазыйфаи вәкаләтләрен үтәүне тәэмин итә торган эш шартлары ;

2) Җирлек җирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары тарафыннан беренче чиратта кабул итүгә хокук;

3) Җирлекнең җирле үзидарә органнары кабул иткән хокукый актларга тоткарлыксыз керү хокукы;

4) Җирлек территориясендә урнашкан җирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча, ә федераль законнарда каралган очрақларда - милекнең барлык рәвешләрендәге оешмалардан, иҗтимагый берләшмәләрдән һәм аларның вазыйфаи затларыннан җирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча вәкаләтләрне үтәү өчен кирәкле мәгълүмат һәм материаллар алуға хокук;

5) үз вакытында һәм тулы күләмдә акчалата бүләкләү алуға хокук;

6) эш (хезмәт) вакытының нормаль дөвамлылыгын билгеләү, ял көннәрен һәм эш көне булмаган бәйрәм көннәрен, шулай ук ел саен түләнгән торган төп һәм өстәмә отпускларны бирү белән тәэмин ителә торган ял;

7) җирлек Советы депутатына һәм аның гаилә әгъзаларына медицина хезмәте күрсәтү, шулай ук исәптән пенсиягә чыкканнан соң;

8) муниципаль вазыйфаны биләү чорында яисә аны туктатканнан соң авыру очрагында яисә хезмәткә сәләтне югалтса, әмма ул вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә барлыкка килгән очракта, мәжбүри дәүләт социаль иминләштерүе;

9) әлеге Устав билгеләгән тәртиптә һәм шартларда пенсия белән тәмин итү, шулай ук аның гаилә әгъзаларын, вазыйфаи вәкаләтләрен үтәүгә бәйле рәвештә башланган очракта, федераль законнар нигезендә пенсия белән тәмин итү;

10) жирлек Советы депутатын һәм аның гаилә әгъзаларын көчләүдән, янаулардан һәм федераль законнарда һәм муниципаль хокукый актларда билгеләнгән очракларда, тәртиптә һәм шартларда аларның вазыйфаи вәкаләтләрен үтәвенә бәйле рәвештә башка хокук булмаган гамәлләрдән яклау;

11) хезмәт командировкаларына бәйле чыгымнарны каплау;

12) үз вәкаләтләрен гамәлгә ашырганда транспорт хезмәте күрсәтү, шулай ук биләгән вазыйфасына бәйле рәвештә муниципаль хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә шәхси транспорттан файдаланган өчен компенсация.

3. Жирлек Советы депутатына даими булмаган нигездә әлеге статьяның 2 өлешендәге 1-4 һәм 10 пунктларында каралган гарантияләр бирелә, шулай ук муниципаль вазыйфаны биләүгә бәйле чыгымнарны, шул исәптән муниципаль вазыйфаны биләүгә бәйле рәвештә хезмәт командировкалары белән бәйле чыгымнарны, жирлекнең муниципаль хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә компенсацияләү гарантияләне.

Жирлек Советы депутатына үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыру өчен, тулаем алганда, аена алты эш көненнән дә артык булмаган чорда эш урынын (вазыйфасын) саклап калу гарантияләне.

4. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре Жирлек халкы бюджеты акчалары исәбеннән финанслана.

Статья 31. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук аның сайлау округы территориясендә урнашкан предприятиеләр, оешмалар, дәүләт органнары һәм башка органнар коллективлары белән элемтәдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында җаваплы һәм алар алдында хисап тотта.

3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эше турында елына кимендә бер тапкыр хисап тотта, аларга жирлек Советының эше турында даими рәвештә хәбәр итә, шулай ук аена кимендә бер тапкыр сайлаучыларны кабул итә.

4. Жирлек Советы депутаты жирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәмин итү буенча законнарда каралган чараларны күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләрне карарга, аларда булган мәсьәләләрне дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

Статья 32. Яңа сайланган жирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш жирлек Советы беренче утырышка, депутатларның билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланган көннән соң ун көннән дә соңга калмыйча, беренче утырышка җыела.

2. Жирлек Советының сайлаулардан соң беренче утырышын, яңа башлыкны сайлаганчы, жирлек Советының яшь буенча иң өлкән депутаты ача һәм алып бара.

Статья 33. Жирлек Советы компетенциясе

1. Жирлек Советы компетенциясендә түбәндәгеләр бар:

1) жирлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;

2) жирлек территориясендә законнар нигезендә гомуммәҗбүри кагыйдәләр билгеләү;

3) жирлек бюджетын һәм аның үтәлеше турындагы хисапны раслау;

4) жирле салымнарны һәм җыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, аларны түләү буенча салымнар һәм җыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә ташламалар бирү;

5) жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясен раслау;

6) жирлекнең коммуналь инфраструктурасы системаларын комплекслы үстерү, жирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү, таләпләре Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә торган жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын раслау;

7) жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртү турындагы инициативаны күрсәтү;

8) жирлек Советы депутатларын сайлауларны билгеләү һәм жирлек Советы депутатларын сайлаулар буенча сайлау округлары схемасын раслау;

9) торак пункт территориясендә гражданның үзара салым акчаларын кертү һәм алардан файдалану мәсьәләсе буенча жирле референдумны билгеләү, гражданны җыенын билгеләү;

10) жирлек башлыгын сайлау;

11) жирлек башлыгы урынбасарын сайлау;

12) жирлек вәкилен жирлек Советы депутатлары арасынан муниципаль район Советына сайлау;

13) жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору, жирлек Советы депутатын чакыртып алу мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;

14) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;

15) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәткә идарә итү һәм аның белән эш итү тәртибен билгеләү;

16) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп оештыру һәм бетерү турында, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифлар билгеләү, федераль законнарда каралган очрактан тыш, эшләр башкару турында карарлар кабул итү тәртибен билгеләү;

17) жирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;

18) жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягынан тәэмин итү тәртибен билгеләү;

19) жирлекнең Ревизион комиссиясен булдыру;

20) жирлек башлыгын отставкага чыгару турында карар кабул итү;

21) жирле өһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенең вазыйфаи затлары тарафыннан үтәүне тикшереп торыу;

22) жирлек территориясен төзекләндерү һәм тоту кагыйдәләрен раслау;

23) жирлек территориясендә торак пунктларның урамнары һәм башка өлешләренең исемен бирү һәм аларның исемнәрен үзгәртү тәртибен раслау;

24) гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен финанс һәм матди ресурсларның жирле резервларын булдыру һәм алардан файдалану тәртибен билгеләү;

25) муниципаль махсулаштырылган торақ фондының торақ урыннарын бирү тәртибен билгеләү;

26) территорияль ижтимагый үзидарә органнарына жирлек бюджетыннан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

27) автоном коммерциягә карамаган оешмалар һәм фондлар рәвешендә коммерциягә карамаган оешмалар төзү турында карарлар кабул итү;

28) үз массакуләм мәгълүмат чараларын гамәлгә ашыру;

29) жирлек Советы карарларына аңлатма бирү;

30) жирлек Советы Регламентын һәм үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча башка карарлар кабул итү;

31) жирлек Советы турындагы нигезләмәне раслау;

32) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләренә вәкилләкле органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлегә Устав тарафыннан жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Жирлек Советы жирлек башлығының үз эшчәнлегенә нәтижәләре, жирлек башкарма комитеты һәм жирлек башлығының башка ведомствосындагы жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында, шул исәптән жирлек Советы куйган мәсьәләләргә хәл итү турында еллык хисапларын тыңлай.

Статья 34. Жирлек Советының эш тәртибе

1. Жирлек Советының эш тәртибе әлегә Устав һәм жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек Советы эшенә төп рәвешенә аның утырышларыннан гыйбарәт, аларда жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр хәл ителә.

3. Жирлек Советы утырышлары, әгәр анда сайланган депутатлар санының кимендә 50 проценты катнашса, хокуклы.

4. Жирлек Советының чираттагы утырышлары кирәк булган саен, әмма кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш утырышлар жирлек башлығы яки жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә өчтән бер инициативасы буенча чакырыла.

5. Совет утырышлары жирлек Башлығы тарафыннан чакырыла. Жирлек Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырышка - аны үткәргә кадәр бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм хәбәрдар уздырыла. Советның ачык утырышларында жирлекнең теләсә кайсы кешесенә катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очрақларда жирлек Советы ябык утырышны уздыру турында карар кабул итәргә хокуклы, анда бары тик жирлек Советы тарафыннан чакырылган затлар, шулай ук законнар нигезендә утырышта катнашу хокукы булган затлар гына катнаша ала.

7. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсен алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны үткәргү датасы, урыны һәм вакыты турында белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр күчәрелә һәм тавыш бирү нәтижәләргә күрсәтелгән барлык кабул ителгән карарлар теркәлә. Жирлек Советы утырышы беркетмәсенә имза салынганнан соң жирлек башлығының аның белән жирлекнең теләсә кайсы кешесенә таныша ала.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Жирлек Советы депутаты шәхсән үзе тавыш бирү хокукын гамәлгә ашыра. Жирлек Советы

утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемдә) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрөн куллану очраklары өлөгә Устав, жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

Статья 35. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген жирлек башлыгы оештыра.

2. Жирлек Советы Регламенты нигезендә жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрне алдан карау һәм эзерләү өчен депутатлар арасынан, жирлек башлыгынан тыш, даими яисә вакытлыча комиссияләр төзелергә мөмкин (яисә) күрсәтелгән мәсьәләләрне эзерләү өчен җаваплы депутатлар жирлек Советы эшчәнлегенә төп юнәлешләре буенча билгеләнергә мөмкин. Депутат ике даими комиссиядә эшләргә хокуклы.

3. Муниципаль программаларны, жирлек Советы карарлары проектларын эзерләү, жирлек карамагына кертелгән аеруча әһәмиятле мәсьәләләрне тикшерү өчен жирлек Советы каршында аның карары буенча депутатлар, жирлек Башкарма комитеты, иҗтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр, белгечләр, экспертлар һәм жирлек халкы составында эш, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелергә мөмкин.

Статья 36. Жирлек Советының контроль функцияләрен гамәлгә ашыру

1. Жирлек Советы жирлек территориясендә өлөгә Уставның жирлек Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив хокукый актларның үтәлешен, жирлек бюджетының үтәлешен, бюджеттан тыш фондлар акчаларынан, жирлекне үстерү программаларынан файдалануны, жирлек Башкарма комитеты эшчәнлегенә контрольне гамәлгә ашыра.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан законнарны, өлөгә Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, жирлек Советы, жирлек башлыгы карары белән депутатлар арасынан күрсәтелгән фактларны тикшерү өчен вакытлы контроль комиссияләре төзелергә мөмкин.

3. Жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы буенча законнар нигезендә жирлек бюджеты акчаларынан максатчан файдалануга, муниципаль мөлкәттән файдалануның нәтиҗәлелегенә тикшерү (ревизия) уздырылырга мөмкин. Күрсәтелгән контроль һәм эксперт-аналитик чараларны үткөрү тәртибе жирлекнең ревизия комиссиясе турында Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Жирлекнең Башкарма комитеты, предприятие, учреждение, оешма, вазыйфаи затлар, территориаль иҗтимагый үзидарә органнары, әгәр башкасы законда билгеләнмәгән булса, жирлек Советы, аның контроль комиссияләре, жирлек Советы депутаты мәрәҗәгәте буенча жирлек Советы карамагына караган, ә законнарны, муниципаль норматив хокукый актларны бозган очракта, хокук бозуларны бетерү һәм гаепле затларны җаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Контроль функцияләрен гамәлгә ашырганда жирлек Советы жирлек Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

Статья 37. Жирлек вәкилен муниципаль район Советына сайлау

1. Жирлек вәкиле жирлек Советы депутатлары арасынан Югары Ослан муниципаль районы Советына яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

2. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан күбрәген хуплап тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

Статья 38. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы вәкаләтләре «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 статьясында каралган тәртиптә һәм нигезләрдә вакытыннан алда туктатылырга мөмкин.

Жирлек Советы вәкаләтләре шулай ук түбәндәге очракларда туктатыла:

1) жирлек Советы тарафыннан үз-үзен таркату турында карар кабул итү;

2) жирлек Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы турында Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә кәргәндә, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен туктатуына бәйле рәвештә;

3) законнар нигезендә гәмәлгә ашырыла торган жирлекне үзгәртеп кору, шулай ук жирлек бетерелгән очракта;

4) жирлек тарафыннан шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалту;

5) жирлек чикләрен яисә жирлекнең шәһәр округы белән берләшүен үзгәртү нәтижәсендә жирлекнең сайлаучылар санын 25 проценттан артыгракка арттыру;

6) гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гәмәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый акты бастырып чыгару срогын бозу.

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату аның депутатларының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

3. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, вакытыннан алда сайлаулар федераль законда билгеләнгән срокларда уздырыла.

Статья 39. Жирлек Советының үз-үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә яртысы күләмендә жирлек башлыгы яисә депутатлар төркеме инициативасы буенча кабул ителергә мөмкин.

2. Үз-үзен таркату турында карар кабул итү инициативасы түбәндәгечә күрсәтелә алмый:

1) жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) жирлек бюджетын кабул итү һәм аның үтәлеше турындагы хисапны раслау чорында;

3) жирлек башлыгын чакыртып алу турында тавыш бирүне уздыру чорында яки аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта.

3. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзен тарату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа рәхсәтнең сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар да өстәлергә мөмкин.

4. Депутатлар арасынан үзтаркалу турындагы мәсьәләне алдан карау өчен жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Жирлек Советы яки жирлек башлыгы карары буенча жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә халык тыңлауларына чыгарылырга мөмкин.

5. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карауның дәвамлылыгы жирлек Советы депутатларының һәм жирлек кешеләренең үз-үзләрен таркату инициативасын һәрьяклап һәм объектив тикшерү мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзен таркату турындагы карар үз-үзен тарату турындагы инициативаны чыгарган көннән соң ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яшерен тавыш бирү юлы белән өчтән ике тавыш белән кабул ителә.

7. Жирлек Советы үз-үзен таркату тәкъдимен кире каккан очракта, үз-үзен таркату турында кабат инициатива үз-үзен таркату мәсьәләсе буенча тавыш бирү көннән соң бер елдан да иртәрәк куелмаса мөмкин.

Статья 40. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлем;
- 2) үз теләге белән отставка;
- 3) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;
- 4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;
- 5) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;
- 6) Россия Федерациясеннән читкә даими яшәү урынына чыгу;
- 7) Россия Федерациясе граждандыгы яки чит ил дәүләте граждандыгын туктату - Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дәүләте граждандыгы (подданство) булу яисә чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ Россия Федерациясе гражданы яисә Россия Федерациясе халыкара килешүе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы чит ил гражданы булырга хокукы, әгәр Россия Федерациясенең халыкара килешүендә башкасы каралмаган булса;
- 8) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;
- 9) жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату;
- 10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алыштыра торган альтернатив граждан хезмәтенә алыну;
- 11) федераль законнарда билгеләнгән башка очракларда.

2. Жирлек депутатының вәкаләтләре «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән чикләүләренә үтәмәгән очракта вакытыннан алда туктатыла.

3. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре жирлек Советы карары белән, житди сәбәпләрсез, жирлек Советының барлык утырышларында алты ай рәттән депутат булмаган очракта, вакытыннан алда туктатыла.

4. Үз теләге белән отставкага китергә карар кылган депутат тиешле гаризаны жирлек Советына жиберә. Жирлек Советы депутатның жирлек Советының якындагы утырышында вәкаләтләрен туктату турындагы гаризасын карарга тиеш. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләрен туктату турындагы карар вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән алып 30 көннән дә соңга калмыйча жирлек Советы тарафыннан кабул ителә, ә бу нигез жирлек Советы

утырышлары арасында барлыкка килгән очракта - шундый нигез барлыкка килгән көннән алып өч айдан да соңга калмыйча кабул ителә.

5. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 8 пункттында каралган очракта җирлек Советы депутаты вәкаләтләре чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтиҗәләре рәсми басылып чыккан көннән җирлек Советы депутаты вәкаләтләре туктатыла.

6. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 9 пункттында каралган очракта җирлек Советы депутаты вәкаләтләре җирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

7. Татарстан Республикасы Рәисе җирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мөрәҗәгать иткән очракта, вәкаләтләрне вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көн әлеге гаризаны җирлек Советына керткән көн була.

8. Җирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, депутатны өстәмә сайлаулар федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

IV бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ

Статья 41. Җирлек башлыгы - җирлекнең иң югары вазыйфаи заты

1. Җирлек башлыгы җирлекнең югары вазыйфаи заты булып тора.

2. Җирлек башлыгы җирлек Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе булып тора.

3. Җирлек башлыгы вазыйфасының рәсми атамасы - Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл җирлеген башлыгы.

4. Җирлек башлыгы вазифасы буенча Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл җирлеген Советы депутаты булып тора.

5. Җирлек башлыгы бер үк вакытта җирлек Советын һәм җирлекнең Башкарма комитетын җитәкли.

Статья 42. Җирлек Башлыгын сайлау тәртібе

1. Җирлек Башлыгы җирлек Советы депутатлары арасынан яңа сайланган җирлек Советының беренче утырышында җирлек Советы вәкаләтләре чорына яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

Җирлек башлыгын сайлау җирлек Советы депутатлары тәкъдим иткән кандидатлар арасынан, шул исәптән җирлектә яшәүчеләрнең, иҗтимагый берләшмәләрен, Татарстан Республикасы Рәисенең тәкъдимнәре нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Әгәр аны сайлау өчен җирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан артыгы тавыш бирсә, җирлек Советы депутаты җирлек башлыгы итеп сайланган булып санала.

3. Сайлаганнан соң җирлек башлыгы түбәндәге антны китерә:

"Карагужа авыл җирлеген башлыгының миңа йөкләнгән югары бурычларын гамәлгә ашырганда Россия Федерациясе Конституциясен һәм законнарын, Татарстан Республикасы Конституциясен һәм законнарын, Карагужа авыл җирлеген Уставын үтәргә, Карагужа авыл җирлегендә яшәүчеләрнең иминлеген тәэмин итү, кеше һәм граждандар хокукларын һәм ирекләрен яклау өчен бөтен көчен һәм белемнәрен куярга ант итәм."

4. Жирлек Советы вәкаләтләре чоры тәмамлангач, жирлек башлыгы жирлекнең яңа башлыгын билгеләнгән тәртиптә сайлаганчы, жирлек Башкарма комитеты эшчәнлегенә житәкчелек итүне дәвам итә.

Статья 43. Жирлек башлыгы статусы

1. Жирлек башлыгы даими нигездә эшли.

2. Жирлек башлыгы Югары Ослан муниципаль районы Советында даими нигездә алмаштырыла торган вазифага сайланган очракта, ул жирлек башлыгы вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә гамәлгә ашыра.

3. Жирлек башлыгы үз эшчәнлегендә федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә жирлек халкына һәм жирлек Советына контрольдә тотыла һәм хисап бирә.

4. Жирлек башлыгы елга бер тапкыр жирлек халкы һәм жирлек Советы алдына үз эшчәнлегенә нәтижеләре турында, шул исәптән жирлек Советы куйган мәсьәләләргә хәл итү турында хисап тота.

5. Жирлек башлыгы “Коррупциягә каршы тору турында” 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, “Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм башка затларның чыгымнарының керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында” 2012 елның 3 декабрдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, “Аерым категориядәгә затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмләр) ачуны һәм счетлары (кертәмләр) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында” 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, “Россия Федерациясенең жирлек үзидарә принциплары турында” 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка законнар белән билгеләнгән чикләүләргә һәм тыюларны үтәргә тиеш.

Статья 44. Жирлек башлыгының вәкаләтләре

1. Жирлек башлыгы:

1) жирлекне башка муниципаль берәмлекләрнең жирлек үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә тәкъдим итә, ышанычнамәсез жирлек исеменнән эш итә;

2) жирлек Советы эшен оештыра, жирлек Советы утырышларын җыя һәм аларда рәислек итә, жирлек Советының чираттан тыш утырышын чакыртуны таләп итәргә хокуклы;

3) авыл жирлегә Башкарма комитеты эшчәнлегенә бер башлылык принципларында житәкчелек итә һәм авыл жирлегә Башкарма комитетының үз компетенциясенә кергән вәкаләтләрен үтәвә өчен шәхси җаваплылык тота;

4) үз вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы һәм Башкарма комитеты эшчәнлеген оештыру мәсьәләләргә буенча хокукый актлар чыгара;

5) әлеге Устав, Советның һәм жирлекнең Башкарма комитеты кабул иткән норматив хокукый актларны билгеләнгән тәртиптә бастырып чыгару һәм халыкка җиткерүне тәмин итә, шулай ук жирлек Советының утырышлар беркетмәләренә кул куя;

6) жирлек Советы һәм Башкарма комитеты эшендә җәмәгәтчелек фикерен ачуны һәм исәпкә алуны тәмин итү чараларын күрә;

7) гражданнырны кабул итүне, аларның мәрәҗәгәтләрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карауны оештыра;

8) жирлек средстволары, шул исәптән жирлекнең Башкарма комитеты һәм Советны карап тоту һәм аларның эшчәнлеген тәэмин итү чаралары белән таныштыра, жирлекнең расланган бюджеты нигезендә банк учреждениеләрендә жирлекнең бюджет һәм башка счетларын ача һәм каплай;

9) жирлек Советының контроль вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга сала;

10) закон һәм әлеге Устав нигезендә гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча жирлек Советының хокукый актын кабул итүне оештыра;

11) жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турындагы хисапларны, жирлекне үстерү планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтәлеше турындагы хисапларны тапшыра;

12) жирлек жирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, жирлек территориясендә гамәлдә булган Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән кирәкле хезмәттәшлеген тәэмин итә;

13) үз вазыйфасына билгеләп куя һәм муниципаль хезмәткәрләргә һәм жирлек башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфаларынан азат итә, аларның эшчәнлеген тикшереп тора, кызыксындыру һәм дисциплинар җаваплылык чараларын күрә;

14) жирлек исемнән икътисади һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләргә жирле үзидарә органнары белән шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек турында шартнамәләр һәм килешүләр төзи;

15) жирле әһәмияткәгә мәсьәләләргә һәм жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары тарафыннан вәкаләтләр гамәлгә ашыруны тәэмин итә.

16) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән муниципаль берәмлекләр башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләргә, шулай ук әлеге Устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләргә гамәлгә ашыра.

Статья 45. Жирлек башлыгы урынбасары

1. Жирлек башлыгы тәкъдиме белән жирлек Советы депутатлары арасынан жирлек башлыгы урынбасары сайлана.

2. Әгәр жирлек Советы депутаты, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан күбрәгә аны хуплап тавыш бирсә, жирлек башлыгының урынбасары сайланган булып санала.

3. Жирлек башлыгы урынбасары жирлек Советы Регламентында билгеләнгән вазыйфаларны бүлү нигезендә жирлек башлыгы йөкләмәләрен үти, ә ул вакытлыча (авыруга яисә отпускка бәйле) булмаган яисә үз бурычларын үтәү мөмкин булмаган яки вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату очрагында жирлек башлыгы вазыйфаларын башкара.

4. Жирлек башлыгы урынбасары үз вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә башкара.

5. Жирлек башлыгы урынбасарының вәкаләтләргә әлеге Уставның 40 статьясында каралган нигезләрдә вакытыннан алда туктатыла.

6. Жирлек башлыгы урынбасары жирлек башлыгы инициативасы буенча яисә жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә өчтән бере санында жирлек Советы карары нигезендә вазыйфасыннан теләсә кайсы вакытта чакыртып алынырга мөмкин. Жирлек башлыгы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

Статья 46. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу

1. Жирлек башлыгының вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлем;
- 2) үз теләге белән отставка;
- 3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 741 статьясы нигезендә отставкага китү;
- 4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфасыннан ваз кичү;
- 5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;
- 6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;
- 7) аңа карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;
- 8) Россия Федерациясеннән читкә даими яшәү урынына чыгу;
- 9) Россия Федерациясе гражданлыгын яки чит ил дәүләте гражданлыгын туктату - Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дәүләте гражданлыгы (подданство) булу яисә чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ Россия Федерациясе гражданы яисә Россия Федерациясе халыкара килешүе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы чит ил гражданы булырга хокукы, әгәр Россия Федерациясенәң халыкара килешүендә башкасы каралмаган булса;
- 10) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;
- 11) сәламәтлеге торышы буенча суд тәртибендә жирлек башлыгының вәкаләтләрен гәмәлгә ашырырга сәләтсез булуы билгеләнү;
- 12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә гәмәлгә ашырыла торган жирлекне, шулай ук жирлек бетерелгән очракта, үзгәртеп кору;
- 13) муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү нәтижәсендә жирлектә сайлаучылар санын 25 проценттан артыгракка арттыру;
- 14) жирлек тарафыннан шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалту;
- 15) гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гәмәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый акты бастырып чыгару срогы бозылганда;
- 16) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән чикләүләргә үтәмәү.

6. Жирлек башлыгының вәкаләтләре шулай ук «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль законнарда, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның керемнәренә чыгымнарына туры килүен тикшереп торы турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль законнарда, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмләр) ачуны һәм счетлары (кертәмләр) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль законнарда билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, йөкләмәләргә үтәмәүгә бәйле рәвештә туктатыла.

7. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 1 - 11, 14 һәм 15 пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлекнең яңа башлыгын сайлау жирлек Советының якындагы утырышында гамәлгә ашырыла.

8. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлекнең яңа башлыгын сайлау вәкаләтләре шул рәвешле туктатылган көннән алып алты айдан да соңга калмыйча гамәлгә ашырыла.

Шул ук вакытта жирлек Советының вәкаләтләр чоры тәмамланганчы алты айдан кимрәк вакыт калган булса, жирлек башлыгын жирлек Советы составынан сайлау жирлек Советының яңа сайланган беренче утырышында гамәлгә ашырыла.

9. Әгәр Татарстан Республикасы Рәисенең жирлек башлыгын вазыйфасыннан азат итү турындагы хокукый акты нигезендә яисә жирлек башлыгын отставкага жиберү турындагы карары нигезендә вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган жирлек башлыгы әлеге хокукый акты яисә карарны суд тәртибендә шикаять итсә, жирлек Советы суд карары законлы көченә кәргәнче үз составынан сайлана торган жирлек башлыгын сайлау турында Карар кабул итәргә хокуклы түгел.

10. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган яки аңа карата суд карары нигезендә сак астына алу яисә вазыйфасыннан вакытлыча читләштерү рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган очракта, аның вәкаләтләрен вакытлыча жирлек башлыгы урынбасары башкара.

V бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

Статья 47. Жирлекнең Башкарма комитеты - жирлекнең жирле үзидарә башкарма-күрсәтмә органы

1. Жирлекнең Башкарма комитеты жирлек жирле үзидарәсенә башкарма-күрсәтмә органы булып тора.

2. Жирлек Башкарма комитетының рәсми исеме - Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Карагужа авыл жирлегенә Башкарма комитеты.

3. Жирлекнең Башкарма комитеты жирлек Советына хисап тоту һәм аның контролендә була.

4. Жирлекнең Башкарма комитетының жирлекнең гербы сурәтләнгән һәм үз исеме булган мөһер, бланклар, шулай ук аңа тапшырылган вәкаләтләргә гражданлык хәле актларын дәүләт теркәвенә алу өчен Россия Федерациясе гербы сурәтләнгән түгәрәк мөһер һәм бланклары бар.

5. Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлеген тәэмин итүгә чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

Статья 48. Жирлекнең Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы жирлек башлығы тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Жирлекнең Башкарма комитеты структурасына жирлек башлығы, Башкарма комитет секретаре, Башкарма комитетның башка вазыйфаи затлары керә.

Статья 49. Башкарма комитет вәкаләтләре

1. Жирлек Башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- жирлек бюджеты проектын, жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясе проектын эшләүне тәэмин итә;

- жирлек бюджетын үтәүне, жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясен гамәлгә ашыруны оештыра;

- жирлекнең икътисады һәм социаль өлкәсе торышын характерлаучы статистик күрсәткечләр жыюны оештыра һәм күрсәтелгән дәүләт хакимияте органнарына Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә мәгълүмат бирүне оештыра;

2) жирлек территориясендә муниципаль милеккә идарә итү, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, алардан файдалану, кушу һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- жирлек Советы карары белән билгеләнә торган очракларда жирлек Советының килештерүенә (раславына) муниципаль мөлкәтне читләштерү турында тәкъдимнәр кертә, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында да;

- муниципаль милектәге предприятиеләр, оешмалар белән жирлекнең икътисадый һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек турында шартнамәләр төзи; жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек рәвешләрендәге предприятиеләр төзүгә ярдәм итә;

- жирлек Советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәэмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм предприятиеләрне үзгәртеп оештыру һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен биләгән вазыйфасыннан азат итә;

- муниципаль казна учреждениеләре эшчәнлеген финанс ягыннан тәэмин итә һәм бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль биремнәрне финанс белән тәэмин итә, шулай ук муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып ала;

- социаль юнәлешле коммерциягә карамаган оешмаларга «Коммерциягә карамаган оешмалар турында» 1996 елның 12 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль законның 31.1 һәм 31.3 статьяларында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә ярдәм күрсәтә;

3) территорияль планлаштыру, жирдән һәм башка табиғый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирә табиғат мохитен саклау өлкәсендә:

- муниципаль норматив хокукый актлар проектлары буенча гавами тыңлаулар, жәмәгать тыңлаулары оештыра һәм үткәрә;

- халыкка экологик хэл турында хэбэр итә, тиешле органнарға предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы, табигатьтән файдалану турындагы законнарны бозучы гамәлләре турында хэбэр итә;

- үз белдеге белән төзелгән корылманы жимерү турында Россия Федерациясе гражданлык законнары нигезендә карар, үз белдеге белән төзелгән корылманы жимерү яисә аны капитал төзелеш объектларын рөхсәт ителгән төзүнең, реконструкцияләүнең жир белән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләрендә, территорияне планлаштыру документларында, яисә федераль законнарда билгеләнгән капитал төзелеш объектлары параметрларына туры китерү турындагы карарны кабул итә

4) төзелеш, транспорт һәм элемент өлкәсендә:

- муниципаль торак фондын төзүне һәм карап тотуны оештыра, аның исәбен алып бара, жирлек территориясендә торак төзелеш өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген гамәлгә ашыра;

- халыкны элемент хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

5) авыл хужалыгын һәм эшқуарлыкны үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы житештерүен үстерүгә ярдәм итә;

- кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

6) халыкка торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- жирлек чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, суны чыгаруны, халыкны ягулык белән тәмин итүне Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә оештыра;

- халыкны жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

- билгеләнгән тәртиптә социаль наем шартнамәләре буенча бирелә торган торак урыннарына мохтажлар буларак гражданның исәпкә алуны алып бара;

- мәдәният оешмаларының ялын оештыру һәм халыкны хезмәт күрсәтүләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

- жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тәмин итә, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын уздыруны оештыра;

- халыкның күпләп ял итүе өчен шартлар тудыра һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын төзекләндерә, моңа гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полсаларына ирекле керүен тәмин итү дә керә;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәмин итә;

- жирлекнең архив фондларын формалаштыра;

7) төзекләндерү өлкәсендә:

- каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортлау эшчәнлеген оештыруда катнаша;

- жирлек территориясен төзекләндерү эшчәнлеген оештыра, жирлекне төзекләндерү өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыра;

- адреслашу объектларына адреслар бирә, адресларны үзгәртә, юкка чыгара, урам-юл челтәре элементларына исемнәр бирә (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, төбәк яки муниципаль-ара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан,

муниципаль районның жирле әһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш), торак пункт чикләрендәге планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирә, мондый исемнәрне үзгәртә, юкка чыгара, мәғлүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыра;

8) гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәмин итү, халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә:

- жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте органнары һәм жирле үзидарә органнары актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәмин итә;

- билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судта, жирле үзидарә органнарының һәм дәүләт вазыйфаи затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның хокукларын бозучы актларына карата шикаять бирә;

- жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә ярдәм итә;

- халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыра;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янгын куркынычсызлыгы чараларын үткөрүне тәмин итә;

- үз вәкаләтләре чикләрендә һәм билгеләнгән тәртиптә халыкка гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү куркынычы яки барлыкка килү турында үз вакытында хәбәр итүне һәм мәғлүмат житкерүне тәмин итә;

- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, жирлек депутаты, жирлекнең сайланулы органы әгъзасы, жирлекнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне эзерләүне һәм уздыруны, жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыру һәм матди-техник тәмин итүне гамәлгә ашыра;

- жыелышлар, митинглар, урам йөрешләре, демонстрацияләр һәм пикетлар уздыруга, спорт, тамаша һәм башка масса күләм иҗтимагый чаралар үткөрүгә бәйлә законнарда каралган чараларны гамәлгә ашыра;

- террорчылыкның асылын һәм аның иҗтимагый иминлеген аңлату буенча мәғлүмати-пропаганда чаралары оештыра һәм үткәрә, шулай ук гражданның террорчылык идеологиясен кабул итмәү, шул исәптән мәғлүмати материаллар, басма продукция тарату, аңлату эшләре һәм башка чаралар үткөрү юлы белән оештыра һәм үткәрә;

- муниципаль милектәге яисә жирле үзидарә органнары карамагындагы объектларның террорчылыктан сакланышына карата таләпләрнең үтәлешен тәмин итә;

- Жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклау калуга һәм үстерүгә, мигрантларны социаль һәм мәдәни җайлаштыруга, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

9) мәдәният, спорт һәм балалар һәм яшьләр белән эшләр өлкәсендә:

- балалар һәм яшьләр белән эшләр чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра.

10) жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен башкару өлкәсендә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән:

- жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен бирелгән матди һәм финанс чараларын исәпкә алып бара һәм тиешле файдалануны тәмин итә;

- федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

- жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагындагы матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан аларга тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен өстәмә файдалануны жирлек Советы карарлары нигезендә тәмин итә;

11) башка вәкаләтләр:

- жирлек башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка төрле тәмин итүне гамәлгә ашыра;

- әлеге Уставның 5 статьясындагы 1 өлешенә 4,9, 8 һәм 19 пунктларында каралган жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү максатларында жирлек өчен социаль әһәмиятле эшләрне (шул исәптән дежурстволарны) ирекле нигездә башкаруга гражданның жәлеп итү турында карар кабул итә һәм аларны үткөрүне оештыра;

- жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча, законнарда, әлеге Устав тарафыннан кертелгән вәкаләтләрдән тыш, жирлек Советы яисә жирлекнең башка жирле үзидарә органнары компетенциясенә жирлек Советы карарлары белән башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләрне гамәлгә ашыра:

- жирлек музейларын төзи;

- жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;

- опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнаша;

- жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренә хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә миллиәтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм итә;

- жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзләрләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнаша;

- муниципаль яңын сагын төзи;

- туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;

- кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче иҗтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтә;

- инвалидларның иҗтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия иҗтимагый берләшмәләренә «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә оешмаларга ярдәм күрсәтә;

- торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондының торак урыннарын гражданның бирә;

- жирлек территориясендә яшәүче хужаларсыз хайваннар белән эш итү эшчәнлеген гамәлгә ашырганда чаралар оештыра;

- "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыра.

- инвалидларның, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын, жайлашу физик культурасын һәм жайлашу спортын үстерүгә ярдәм итә;

- «Кулланучылар хокукларын яклау турында» 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законнда каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру;

- исерек, наркотик яисә башка токсик исерек затларга ярдәм күрсәтү чараларын күрә;

- Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренең билгеләнгән исемлеге чикләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыра.

VI бүлек. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

Статья 50. Жирлекнең референдум комиссиясе

1. Жирлекнең ревизия комиссиясе даими эшләүче, жирле финанс контроле үзидарәсенең коллегиаль органы булып тора.

2. Жирлекнең референдум комиссиясе рәистән һәм ике әгъзадан тора.

Жирлекнең Ревизион комиссиясе оештыру һәм эшчәнлеге тәртибе, вәкаләтләрен Россия Федерациясе Бюджет кодексы, «Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләренең контроль-хисап органнарын оештыруның һәм аларның эшчәнлегенең гомуми принциплары турында» 2011 елның 7 февралендәге 6-ФЗ номерлы федераль законнар, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы, башка федераль законнар һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актлары, жирлек Советы тарафыннан расланган жирлек Ревизион комиссиясе турындагы нигезләмә, башка муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнә.

Федераль законнарда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә жирлек Ревизион комиссиясе эшчәнлеген хокукый жайга салу шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

Статья 51. Жирлек Советының, жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының һәм жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге нигезләре

1. Әлеге Устав, жирлек Советы, жирлек башлыгы һәм жирлек Башкарма комитеты билгеләнгән вәкаләтләргә бүлешү нигезендә үз вәкаләтләрен мөстәкыйль гамәлгә ашыралар.

2. Жирлек Советы һәм жирлек Башкарма комитеты жирлекнең икътисадый һәм социаль үсеше процесслары белән нәтижәле идарә итү максатларында һәм аның халкы мәнфәгатьләрендә законнарда, әлеге Устав билгеләгән рәвешләрдә үзара хезмәттәшлек итәргә тиеш.

3. Жирлек Советы һәм жирлекнең Башкарма комитеты кабул ителгән норматив хокукый актларны имзаланган көннән алып жиде көн эчендә бер-берсенә юллый.

5. Жирлек башлығы, жирлекнең Башкарма комитеты житәкчесе буларак, жирлек Советының хокукый актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү турындагы тәкъдим белән жирлек Советына мәрәжәгать итәргә хокуклы, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

6. Жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара эшчәнлеге тәртибе жирлек советы тарафыннан билгеләнә ала.

Статья 52. Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл итү

Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын уздыру юлы белән яки суд тәртибендә хәл ителә.

VII бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӨНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

Статья 53. Юридик зат хокукларына ия булган жирле үзидарә органнары

1. Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә юридик затның хокуклары жирлек Советына һәм жирлекнең Башкарма комитетына бирелә.

2. Жирлекнең Башкарма комитеты структурасы нигезендә жирлек Советы карары буенча юридик зат хокуклары жирлек Башкарма комитетының аерым органнарына бирелергә мөмкин.

Статья 54. Юридик затлар буларак жирлекнең жирле үзидарә органнары

1. Жирлек башлығы жирлек исемнән мөлкәти һәм башка хокуклар һәм бурычлар алырга һәм гамәлгә ашырырга, судта ышанычнамәсез чыгыш ясарга мөмкин.

2. Жирлекнең юридик зат хокукларына ия жирле үзидарә органнары идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре була һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар буларак дәүләт теркәлүе узарга тиеш.

Статья 55. Жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс белән тәэмин итү

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс белән тәэмин итү бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре исәбеннән генә гамәлгә ашырыла.

2. Законда, әлеге Уставта, жирлек Советы карарларында каралган очракларда жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген тәэмин итүгә чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

VIII бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

Статья 56. Жирлек башлығына һәм жирлекнең башка вазыйфаи затларына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр

Жирлек башлыгы һәм жирлекнең башка вазыйфаи затлары эшчәнлегенең социаль һәм башка гарантияләре «Муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутаты, Татарстан Республикасында жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм жирлек Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

Статья 57. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфаи затлар эшчәнлегенең социаль һәм башка гарантияләре

1. Азат ителмәгән нигездә эшләүче жирлек Советы депутатына жирлек Советы һәм аның органнары утырышларында катнашу вакытына, жирлек Советы йөкләмәләрен үтәү вакытына гамәлдәге законнарда каралган акчалата компенсация һәм башка түләүләр түләнә.

2. Әлеге Уставта каралган очракларда жирлек башлыгы вазыйфаларын башкарганда үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы жирлек башлыгының урынбасарына жирлек башлыгының айлык акчалата түләвенең 90% күләмендә бүләкләү түләнә.

3. Әлеге орган эшендә катнашу вакытындагы жирлекнең ревизия комиссиясе әгъзаларына жирлек Советы законнары, карарлары нигезендә акчалата компенсация түләнә.

Статья 58. Жирлек башлыгының, жирлек Советы депутатларының кагылгысызлык гарантияләре

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыгының хокукларын гарантияләү, аларны жинаять яки административ җаваплылыкка тартканда, тоткарлаганда, кулга алуда, тентүдә, сорау алуда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр башкарганда, шулай ук депутатларга, алар биләгән торак һәм (яки) хезмәт бинасына, аларның багажына, шәхси һәм хезмәт транспорт чараларына карата, алар кулланган элемент чараларына, аларга караган документларга карата оператив-эзләү чараларын үткәргәндә, федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә жирлек Советы депутаты әйтелгән фикер, тавыш биргәндә белдерелгән позиция һәм аның статусына туры килә торган башка гамәлләр, шул исәптән аның вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң, әйтелгән фикерләре, позициясе өчен жинаять яисә административ җаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә жирлек Советы депутаты тарафыннан халык алдында кимсетүләр, яла ягу яисә федераль законда каралган башка хокук бозуларга кертелгән очракларга кагылмый.

IX бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ҖАВАПЛИЛЫГЫ

Статья 59. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затларының җаваплылыгы

Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары кануннар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында җаваплы булалар.

Статья 60. Жирлек Советы депутатларының жирлек халкы алдында жаваплылығы

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлығының жирлек халкы алдында жаваплылығы тиешле депутатның аны сайлаган жирлек халкының ышанычын югалтуы нәтижәсендә килеп чыга.

2. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлығы жирлек халкының ышанычын югалткан депутат әлеге Уставта каралган нигезләрдә һәм тәртиптә чакыртып алынырга мөмкин.

Статья 61. Жирлек жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының дәүләт алдындагы жаваплылығы

1. Федераль законнар нигезендә жирлек Советының, жирлек башлығының жаваплылығы, дәүләт алдында, алар тарафыннан Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары һәм әлеге Устав бозылган очракта, шулай ук жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә гамәлгә ашырмау очрагында тиешле суд карары нигезендә килеп чыга.

2. Жирлек Советын тарату, жирлек башлығын вазифасыннан азат итү һәм отставкага жиберү нигезләре һәм тәртибе «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнә.

Статья 62. Физик һәм юридик затлар алдында жирлек жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының жаваплылығы

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарә вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында жаваплылығы федераль кануннарда билгеләнгән тәртиптә башлана.

Х бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

Статья 63. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасы

1. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасына түбәндәгеләр керә:

1) жирлек Уставы, жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар, гражданныр жыены;

2) жирлек Советының норматив һәм башка хокукий актлары;

3) жирлек башлығының, Башкарма комитетның һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының әлеге Уставта каралган норматив һәм башка хокукий актлары.

2. Жирлек Уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукий актлар системасында югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм жирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукий актлар әлеге Уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфаи затлары кабул иткән муниципаль хокукый актлар жирлекнең бөтен территориясендә һичшиксез үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукый актлар юкка чыгарылырга яисә аларның гамәлдә булуы тиешле муниципаль хокукый акты кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән очракта яки күрсәтелгән органнарның яисә вазыйфаи затларның - жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының вәкаләтләре исемлеге үзгәргән очракта, муниципаль хокукый акты гамәлдән чыгару яисә туктатып тору вакытына тиешле муниципаль хокукый акты кабул итү (бастырып чыгару) кертелгән, шулай ук суд тарафыннан; ә жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга сала торган өлештә - Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенең вәкаләтле органы тарафыннан туктатылырга мөмкин.

5. Норматив характердагы булмаган муниципаль хокукый актының гамәлдә булуы аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшкурлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилнең эшкурлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкиле тарафыннан бирелгән тиешле күрсәтмә алынган очракта кичекмәстән туктатылып тора. Алынган күрсәтмәне үтәү турында Жирлек Башкарма комитеты яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшкурлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә өч көн эчендә, ә Жирлек Советы - алар карар кабул иткән көннән алып өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

6. Муниципаль хокукый актларны үтәмәгән өчен гражданның, оешмаларның, шәхесләрнең, дәүләт хакимияте органнарының һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары федераль законнар һәм Административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә җаваплы булалар.

Статья 64. Гражданның турыдан-туры ихтыярын белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле эһәмияттәге мәсьәләләргә жирлек халкы тарафыннан турыдан-туры хәл итү жирле референдумда белдерелгән гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән гамәлгә ашырыла.

2. Әгәр жирлектә яшәүчеләргә турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль норматив хокукый акт кабул итү (бастырып чыгару) таләп ителсә, компетенциясенә күрсәтелгән акты кабул итү (бастырып чыгару) кәргән жирлек жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәсенәң вазыйфаи заты референдумда кабул ителгән карар үз көченә кәргән көннән соң 15 көн эчендә тиешле муниципаль норматив хокукый акты әзерләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан да артмаска тиеш.

3. Гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хокукый акты бастырып чыгару срогын бозу жирлек башлыгын чакыртып алу, жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

Статья 65. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары кабул итә торган муниципаль хокукий актларның төрләре

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләренә үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукий актлар чыгаралар:

- 1) жирлек Советы - жирлек Советы карарлары;
- 2) жирлек башлыгы - жирлек башлыгының карарлары һәм күрсәтмәләре;
- 3) жирлекнең Башкарма комитеты - жирлек Башкарма комитетының карарлары һәм күрсәтмәләре.

2. Жирлек жирле үзидарәсенә башка вазыйфаи затлары өлеге Уставта, аларның статусын билгеләүче башка муниципаль норматив хокукий актларда билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгара.

Статья 66. Муниципаль хокукий актларны әзерләү

1. Муниципаль хокукий актлар проектлары жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, Югары Ослан районы прокуроры, территорияль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре, шулай ук жирлекнең аны алып бару мәсьәләләре буенча Ревизион комиссиясе тарафыннан кертелергә мөмкин.

2. Муниципаль хокукий актлар проектларын кертү тәртибе, аларга теркәлү торган документларның исемлеге һәм формасы тиешенчә жирлек Советы Регламенты һәм жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гәмәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокукий актлар проектлары Татарстан Республикасы законы нигезендә муниципаль норматив хокукий актларда билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары тарафыннан үткәрелә торган көйләү йогынтысына бәяләнәргә тиеш.

Муниципаль норматив хокукий актлар проектларының көйләү йогынтысын бәяләү "Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында" 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукий актларда билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары (жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары) тарафыннан үткәрелә.

4. Эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гәмәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокукий актлар экспертизасы эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гәмәлгә ашыруны нигезсез кыенлаштыра торган нигезләмәләренә ачыклау максатларында уздырыла.

5. Муниципаль норматив хокукий актларга экспертиза жирле үзидарә органнары (жирле үзидарә органнары вазыйфаи затлары) тарафыннан "Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында" 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукий актлар белән билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнарында расланган планнарға ярашлы рәвештә үткәрелә.

Статья 67. Жирлек Советының хокукий актлары

1. Жирлек Советы үз компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, Устав тарафыннан кертелгән мәсьәләләр буенча жирлек территориясендә башкару өчен мәжбүри булган кагыйдәләренә билгели торган карарлар, жирлек башлыгын отставкага чыгару турында карар, шулай ук жирлек

Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре һәм федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав тарафыннан үз компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек Советы карарлары, әгәр федераль законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм юкка чыгаруны, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан жирлек Советы карарлары жирлек Башкарма комитеты инициативасы буенча гына яисә аның бәяләмәсе булганда гына жирлек Советына карауга кертелергә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә жирлек Башкарма комитетына карар проекты бирелгән көннән алып утыз көн эчендә жирлек Советына тапшырыла.

4. Жирлек Советы карарларына жирлек башлыгы аларны кабул иткән көннән алып өч көн эчендә кул куя һәм ул шушы Устав билгеләгән тәртиптә бастырып чыгарыла (халыкка житкерелә).

Статья 68. Жирлек башлыгының хокукый актлары

1. Жирлек башлыгы үзенең законнар, әлеге Устав һәм жирлек Советы карарларында билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карар һәм күрсәтмәләр, жирлек Башкарма комитетының жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карары һәм жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр, шулай ук жирлек Башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмә чыгара.

2. Жирлек башлыгы «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль закон, башка федераль законнар нигезендә әлеге Устав компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

Статья 69. Муниципаль хокукый актларны бастырып чыгару, халыкка житкерү һәм аларның үз көчләренә керү тәртибе.

1. Жирлек Советы карарлары, әгәр әлеге карар белән башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек башлыгы кул куйган көннән соң 10 көн узгач үз көченә керә.

Жирлек Советының салымнар һәм жыемнар турындагы норматив хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлек Советының жирлек Уставын кабул итү яисә әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карарлары федераль законда, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының хокукый актлары, әгәр актлар үзләре тарафыннан билгеләнмәгән булса, аларга кул куйган көннән үз көченә керә.

3. Муниципаль берәмлек гамәлгә куйган оешмаларның хокукый статусын билгели торган кеше һәм граждандар хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагыла торган муниципаль норматив хокукый актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләр рәсми басылып чыкканнан соң (халыкка житкергәннән) үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукий актта аның реквизитлары: исеме, имза салу датасы (Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукий актлар өчен - шулай ук аны жирлек Советы кабул иткән дата), теркәү номеры, хокукий актка кул куйган вазыйфаи зат исеме, мөһер булырга тиеш.

5. Жирлек Советының жирлек бюджеты турындагы, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы, аны бетерү турындагы һәм аның гамәлдә булуын туктатып торыу турындагы, аның үтөлеше турындагы, жирле салымнар һәм җыемнар билгеләү турындагы хисабы турындагы карарлары, жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек Башкарма комитеты кабул иткән башка норматив хокукий актлар, федераль закон белән таратылуы чиклэнгән белешмәләр булган муниципаль хокукий актлардан яисә аларның аерым нигезләмәләреннән тыш, аларга имза салынган көннән алып җиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка җиткерелергә) тиеш.

6. Муниципаль сайлауларны, жирле референдумны билгеләү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу мәсьәләсе буенча тавыш бирү турында, жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору, жирлек башлыгын сайлау һәм аның урынбасарын сайлау мәсьәләләре буенча норматив булмаган хокукий актлар законнар нигезендә мәҗбүри рәвештә рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка җиткерелергә) тиеш.

7. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә рәсми басылып чыккан (халыкка җиткерелмәгән) норматив булмаган муниципаль хокукий актлар аларны чыгарган органнар яисә жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфаи затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка җиткерелергә) мөмкин.

8. Басып чыгарганда (халыкка җиткергәндә) муниципаль хокукий акт реквизитлары, «Волжская новь» район газетасының чыгу датасы, Татарстан Республикасы хокукий мәгълүматының рәсми порталында урнаштыру датасы, жирлекнең мәгълүмат стендларында урнашу датасы күрсәтелә.

9. Муниципаль норматив һәм башка хокукий актларны рәсми бастырып чыгару «Волжская новь» район газетасында аларның тулы текстын бастырып чыгару яисә аларның тулы текстын Татарстан Республикасы хокукий мәгълүматының рәсми порталында урнаштыру юлы белән гамәлгә ашырыла.

Өстәмә муниципаль норматив хокукий актлар Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре Порталында Югары Ослан муниципаль районының рәсми сайтында урнаштырылырга мөмкин.

10. Муниципаль норматив һәм башка хокукий актларны халыкка җиткерү аларның тулы текстын жирлекнең торак пунктлары территориясендә мәгълүмат стендларында урнаштыру юлы белән аларны гомуми игътибарга җиткерүдән гыйбарәт. Күрсәтелгән мәгълүмат стендлары, аларның урнашу урыннары жирлек Советы тарафыннан раслана һәм жирлектә яшәүчеләрнең норматив һәм башка хокукий актлары тексты белән каршылыксыз танышу мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш. Муниципаль норматив һәм башка хокукий актлар күрсәтелгән мәгълүмат стендларында аларны урнаштыру датасыннан 30 көн эчендә булырга тиеш».

11. Муниципаль норматив хокукий актлар, шул исәптән жирле референдумда (гражданның җыенында) кабул ителгән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән, Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукий актлары регистрына кертелергә тиеш, аны оештыру һәм алып бару Татарстан Республикасы Юстиция Министрлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы законы белән билгелэнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

Статья 70. Жирлекнең икътисади нигезе

1. Жирлекнең икътисадый нигезен жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәт, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең мөлкәти хокуклары тәшкил итә.

Статья 71. Жирлекнең муниципаль мөлкәте

1. Жирлек милкендә түбәндәгеләр булырга мөмкин:

1) жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очракларда, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 4 өлешендә каралган тәртиптә жирле үзидарә органнарының аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт.

3) жирлек Советы карарлары нигезендә жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәткәрләре эшчәнлеген тәэмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) жирле үзидарә органнарына федераль законнар белән бирелгән һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

Статья 72. Жирлекнең муниципаль мөлкәтен биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү

1. Жирле үзидарә органнары, Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган жирлек жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары нигезендә жирлек исеменнән муниципаль мөлкәткә мөстәкыйль ия булалар, файдаланалар һәм алар белән эш итәләр.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнарына вакытлыча яисә даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә башка килешүләр кылырга хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән башкарма хакимиятнең федераль органы билгеләгән тәртиптә муниципаль мөлкәт реестрларын алып баралар.

Статья 73. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Жирлек муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне төзәргә, үзгәртеп корырга һәм бетерәргә, хужалык жәмгыятьләре төзүдә, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципальара оешмалар төзүдә катнашырга мөмкин. Муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләргә карата гамәлгә куючының функцияләрен һәм вәкаләтләрен вәкаләтле жирле үзидарә органнары гамәлгә ашыра.

2. Оештыручының функцияләрен һәм вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы жирле үзидарә органнары муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрнең

максатларын, эшчәнлек шартларын һәм тәртибен билгелиләр, аларның уставларын раслыйлар, әлеге предприятиеләр һәм учреждениеләр житәкчеләрен вазыйфага билгелиләр һәм вазыйфаларыннан азат итәләр, әлеге Уставта һәм муниципаль хокукый актларда каралган тәртиптә аларның эшчәнлеге турында хисаплар тыңлыйлар.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек исеменнән муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидияләре җавап бирәләр һәм аларны федераль законда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә үтәүне тәмин итәләр.

Статья 74. Жирлекнең муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль мөлкәтне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль мөлкәттән файдаланудан һәм хосусыйлаштырудан керемнәр жирлек бюджетына керә.

Статья 75. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

XII бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

Статья 76. Жирлек бюджеты

1. Жирлекнең үз бюджеты бар.

2. Жирлек бюджеты жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты рәвешендә әзерләнә һәм раслана.

3. Жирлек бюджетында жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга җибәрелә торган керемнәр һәм жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан үзләренә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннән гамәлгә ашырыла торган жирлек бюджетының тиешле чыгымнары аерым-аерым карала.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм алар нигезендә кабул ителә торган Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына жирлек бюджетының үтәлеше турындагы хисапларны тапшыра.

Статья 77. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирлек бюджетын төзү, раслау, үтәү һәм аның үтәлешен тикшереп тору жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль гамәлгә ашырыла. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән Татарстан

Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

2. Жирлек бюджеты проекты, жирлек Советының жирлек бюджетын раслау турындагы карары, аның үтөлеше турындагы еллык хисап, жирлек бюджетын үтәү барышы һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренең саны турында квартал саен бирелә торган белешмәләр, аларның хезмәте өчен түләүгә факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

3. Жирлек бюджеты проекты өч елга (чираттагы финанс елы һәм план чоры) төзелә һәм раслана.

4. Жирлекнең чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты проекты жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәэмин итү максатларында жирлекнең социаль-икътисадый үсеш фаразы нигезендә төзелә.

5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләрен үтәп кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге устав нигезендә жирлек башкарма комитеты билгеләгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты төзү түбәндәгеләргә нигезләнә:

- Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Собраниеһенә юлнамасының Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә таләпләр) билгели торган нигезләмәләренә;

Россия Федерациясенә милли үсеш максатларын һәм халыкка ачык хакимият органнары эшчәнлегенә аларга ирешү юнәлешен билгели торган документларга;

- жирлекнең социаль-икътисадый үсеш фаразына;
- жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләренә;
- озак сроклы чорга бюджет фаразына (бюджет фаразы проекты, бюджет фаразы проекты);
- муниципаль программаларга (муниципаль программалар проектларына), күрсәтелгән программаларга үзгәрешләр кертү проектларына.

7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карарда бюджет керемнәренә гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет кытлыгы, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексында, Татарстан Республикасы законнарында, жирлек Советының муниципаль хокукый актларында билгеләнгән башка күрсәткечләр (бюджет турындагы карардан тыш) керә торган бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш.

8. Жирлек бюджеты турындагы карар белән раслана:

- Россия Федерациясе Бюджет кодексының 160.1 статьясында каралган очрактарда жирлек бюджеты керемнәренә баш администраторлары исемлеге;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексының 160.2 статьясында каралган жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакларының баш администраторлары исемлеге;

- чыгым төрләренә бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары, төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) яки бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программа булмаган юнәлешләре), чыгым төрләренә төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) һәм (яки) максатчан статьялары (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программалы булмаган юнәлешләре), төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү) чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарын классификацияләү чыгымнары төрләре, шулай ук бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча, Россия

Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, җирлек Советы карары белән билгеләнгән;

- бюджеттан тыш дәүләт фондлары бюджетларыннан тыш чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;

- гавами норматив йөкләмәләрне үтәүгә җибәрелә торган бюджет ассигнованиеләренең гомуми күләме;

- чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларына башка бюджетлардан алына торган һәм (яисә) бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме;

- план чорының беренче елына җирлек бюджетының шартлы рәвештә раслана торган (расланган) чыгымнарының гомуми күләменең 2,5 процентыннан ким булмаган күләмдә (максатчан билгеләнешкә ия булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар хисабына каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча), план чорының икенче елына гомуми күләмнең 5 процентыннан ким булмаган күләмдә торак пункт бюджеты чыгымнары (Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар хисабына каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча, максатлы билгеләнүләре булган);

- чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет кытлыгын финанслау чыганаclarы;

- чираттагы финанс елыннан һәм план чорының һәр елыннан соң килә торган елның 1 гыйнварына муниципаль эчке бурычның иң югары чиге һәм (яисә) муниципаль тышкы бурычның иң югары чиге, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның иң югары чиген күрсәтеп, муниципаль бурычның иң югары чиге;

- тиешенчә Россия Федерациясе Бюджет кодексында билгеләнгән җирлек бюджетының башка күрсәткечләре һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, җирлек Советының муниципаль норматив хокукый актлары белән.

9. Чираттагы финанс елына һәм план чорына җирлек бюджеты турында карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм бюджет проектының икенче ел план чорының параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Җирлек бюджеты турында карар проекты чираттагы финанс елына һәм план чорына расланган бюджет күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджетның планлаштырылган чорының икенче елы күрсәткечләрен раслый.

10. Чираттагы финанс елына һәм план чорына җирлек бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта җирлек Советына түбәндәгеләр тапшырыла:

- җирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

- агымдагы финанс елының узган чорында җирлекнең социаль-иқътисади үсешенең якинча нәтижәләре һәм агымдагы финанс елында җирлекнең социаль-иқътисади үсешенең көтелүче нәтижәләре;

- җирлекнең социаль-иқътисади үсеше фаразы;

- чираттагы финанс елына һәм план чорына җирлекнең берләштерелгән бюджетының төп характеристикаларын фаразлау (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты (профициты));

- җирлек бюджеты проектына аңлатма язуы;

- бюджетара трансфертларны бүлү методикалары (методикалар проектлары) һәм исәп-хисаплар;

- елның 1 гыйнварына, чираттагы финанс елыннан һәм план чорының елдан-ел артуыннан соң килүче муниципаль эчке бурычның югары чиге;

- агымдагы финанс елына бюджетның көтелүче үтәлешен бәяләү;

- жирлек Советы, жирлекнең Ревизион комиссиясе тарафыннан күрсәтелгән органнарның күрсәтелгән бюджет сметаларына карата жирлекнең башкарма комитеты белән каршылыктар барлыкка килгән очракта тапшырыла торган бюджет сметалары проектлары;

- Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексында һәм әлеге Устав тарафыннан билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.

Бюджет турында карар проектына бюджет ассигнованиеләрен муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программада каралмаган юнәлешләре буенча бүлү бюджеты турында карар кабул ителгән очракта, муниципаль программалар паспорты бирелә.

Бюджет турында карар проекты бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән кушымта булмаса, бюджет чыгымнары классификациясе бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән кушымта бюджет турындагы карар проектына аңлатма язуына кушымта составына кертелә.

11. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзү Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

12. Жирлекнең Башкарма комитеты чираттагы финанс елына һәм план чорына күчәргечнең бюджеты турында карар проектын әлеге елның 15 ноябренән дә соңга калмыйча жирлек Советы каравына кертә.

13. Жирлек бюджеты турындагы карар проектын карау һәм жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән раслау тәртибе бюджет турындагы карарның чираттагы финанс елының 1 гыйнварыннан үз көченә керүен, шулай ук күрсәтелгән карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 1841 статьясы нигезендә күрсәткечләрен һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

14. Жирлек бюджеты турындагы карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм (яисә) Жирлек бюджеты турындагы карарда башкасы каралмаган булса, финанс елның 31 декабренә кадәр гамәлдә була.

Жирлек бюджеты турындагы карар билгеләнгән тәртиптә имзаланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

15. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек бюджетының баланслылыгын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен җайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, муниципаль бурыч дефициты, күләме һәм структурасы, жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча билгеләнгән федераль законнарын һәм Татарстан Республикасының законнарын үтәүне тәэмин итә.

16. Жирлек бюджеты керемнәре Россия Федерациясенәң бюджет законнары, салымнар һәм җыемнар турындагы законнар һәм башка мәҗбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә төзелә.

17. Жирлек бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган рәвешләрдә гамәлгә ашырыла.

18. Дәүләт хакимиятенәң федераль органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга жирлек бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыру, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очрактан тыш, рөхсәт ителми.

19. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

Статья 78. Муниципаль ихтыяжларны тээмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тээмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алулар «Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тээмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алулар өлкәсендә контракт системасы турында» 2013 елның 05 маендагы 44-ФЗ номерлы Федераль закон һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тээмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу жирлек бюджеты акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

Статья 79. Жирлек гражданның үзара салым акчалары.

Гражданның үзара салым акчалары дигәндә гражданның жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләргә хәл итү өчен башкарыла торган түләүләргә аңлашыла. Гражданның үзара салым тәртибендә түләүләр күләме жирлектә яшәүчеләргә (жирлек составына керүче торак пунктның (яисә аның территориясенең бер өлеше) барлык халкы өчен абсолют зурлыкта тигез итеп билгеләнә, аерым категория граждандан тыш, аларның саны жирлектә яшәүчеләргә (жирлек составына керүче торак пунктның (яисә аның территориясенең бер өлеше) гомуми санының 30 процентыннан артмаска тиеш һәм алар өчен түләүләр күләме киметелгән мөмкин.

Әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән гражданның бер мәртәбә бирелә торган түләүләргә кергән һәм куллану мәсьәләләргә жирле референдумда, ә “Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында” Федераль законның 25.1 статьясындагы 1 өлешенең 4, 4.1 һәм 4.3 пунктларында гражданның җыенында каралган очрактарда хәл ителә.

Статья 80. Инициативалы проектларны тормышка ашыруны финанс һәм башка яктан тээмин итү

1. 131-ФЗ номерлы Федераль законның 26.1 статьясында каралган инициатив проектларны гамәлгә ашыруны финанс белән тээмин итү чыганагы булып, жирлеккә тиешле чыгым йөкләмәләргә финанс белән тээмин итү максатларында бирелгән жирлек жирле бюджеттан инициатив түләүләр һәм (яисә) бюджетта трансфертлар күләмнәргә исәпкә алып, инициатив проектларны гамәлгә ашыруга жирле бюджет турындагы карар белән каралган бюджет ассигнованиеләргә тора.

2. Инициатив түләүләр дигәндә, конкрет инициативалы проектларны гамәлгә ашыру максатларында Россия Федерациясе законнары нигезендә ирекле нигездә түләнгән торган һәм Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә жирле бюджетка күчәргән торган гражданның, индивидуаль эшкәрүчеләргә һәм төзелгән юридик затларның акчалары аңлашыла.

3. Инициатив проект гамәлгә ашырылмаган очракта, инициатив түләүләр аларны жирле бюджетка күчәргән затларга (шул исәптән оешмаларга) кайтарылырга тиеш. Инициативалы проектны гамәлгә ашыру нәтижәләргә буенча инициативалы проектны гамәлгә ашыру максатларында файдаланылмаган инициативалы түләүләр калдыгы барлыкка килгән очракта, күрсәтелгән түләүләр жирле бюджетка күчәргән гамәлгә ашыручы затларга (шул исәптән оешмаларга) кире кайтарылырга тиеш.

Жирле бюджетка күчерелгән затларга (шул исәптән оешмаларга) кире кайтарылырга тиешле инициатив түлөөлөр суммаларын исәпләү һәм кире кайтару тәртибе жирлек Советы карары белән билгеләнә.

4. Инициатив проектларны гамәлгә ашыру шулай ук кызыксынган затларның ихтыярий мөлкәти һәм (яисә) хезмәт катнашулары рәвешендә дә тәэмин ителергә мөмкин.

Статья 81. Жирлекнең муниципаль алынмалары

1. Муниципаль алынмалар дигәндә жирлек исеменнән муниципаль кыйммәтле кәгазьләр урнаштыру юлы белән һәм кредит рәвешендә жирлек бюджетына заем акчаларын жәлеп итү күздә тотыла.

2. Муниципаль эчке заемнар дип, алар буенча жирлекнең заемчы буларак бурыч йөкләмәләре барлыкка килә, алар Россия Федерациясе валютасында белдерелә торган жирлек исеменнән жирле бюджетка муниципаль кыйммәтле кәгазьләр урнаштыру юлы белән һәм Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан һәм кредит оешмаларыннан кредитлар рәвешендә заем акчаларын жәлеп итү аңлашыла.

Муниципаль эчке алынмалар жирле бюджет кытлыгын финанслау, жирлекнең бурыч йөкләмәләрен каплау, жирле бюджет счетларында калган акчаларны финанс ел дәвамында тулыландыру, шулай ук жирле бюджетларга бюджет кредитлары биру максатларында гамәлгә ашырыла.

3. Муниципаль тышкы алынмалар дигәндә, алар буенча чит ил валютасында белдерелгән жирлекнең Россия Федерациясе алдында бурыч йөкләмәләре барлыкка килә торган Россия Федерациясе тарафыннан максатчан чит ил кредитларыннан файдалану кысаларында, жирле бюджетка кредитлар жәлеп итү аңлашыла.

Муниципаль тышкы алынмалар чираттагы финанс елына һәм план чорына Россия Федерациясенең тышкы дәүләт хисаплашулары программасына кертелгән проектларны финанслау максатларында гамәлгә ашырыла.

4. Бюджет законнары һәм жирлек уставы нигезендә жирлек исеменнән муниципаль алынмаларны гамәлгә ашыру хокукы жирлекнең башкарма комитетына карый.

5. Муниципаль кыйммәтле кәгазьләргә урнаштыру жирлекнең бурыч йөкләмәләре буенча срогы чыккан бурычлары булмаганда жирлек тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Торак пункт муниципаль кыйммәтле кәгазьләргә урнаштырган очракта, күрсәтелгән кыйммәтле кәгазьләргә урнаштыру бәясеннән чыгып исәпләнгән түлөгә табыш, әгәр жирлекнең урнашу датасына кредит рейтингы Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән дәрәжәдән түбәнрәк булмаса, исемлеге Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә торган юридик затларның берәрсеннән яисә берничә рейтинг гамәлләрен гамәлгә ашыручы дәрәжәсеннән түбән булмаса, Россия Федерациясе Үзәк банкының муниципаль кыйммәтле кәгазьләргә урнаштыру турында Карар кабул ителгән көнгә гамәлдә булган 1 процент пунктына арттырылган төп ставкасыннан артмаса тиеш.

Статья 82. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү

1. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек бюджеты касса бердәмлеге һәм чыгымнарның бирелгәнлеге нигезендә башкарыла.

3. Жирлек бюджеты үтөлешенә касса хезмәте күрсәтү, жирлек бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

4. Жирлек бюджетын үтәү жирлекнең жыелма бюджет язмасы һәм жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

Статья 83. Бюджет хисабы. Жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисап

1. Жирлекнең бюджет хисабы еллык.

2. Жирлекнең бюджет хисабы бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының бюджет хисаплары нигезендә жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан төзелә.

3. Жирлек бюджетының үтөлеше турында еллык хисап жирлек Советы карары белән расланьрга тиеш.

4. Жирлек бюджетының үтөлеше турында еллык хисап, аны жирлек Советына тәкъдим иткәнче, бюджет акчалары баш администраторларының бюджет хисабын тышкы тикшерүне һәм жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисапка бәяләмә бирүне үз эченә алган тышкы тикшерү узарга тиеш.

Жирлек бюджетының үтөлеше турында еллык хисапны тышкы тикшерү, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп, жирлек Советы яисә жирлек Советы тарафыннан жирлек Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

5. Жирлекнең Башкарма комитеты аңа бәяләмәне эзерләү өчен жирлек бюджетының үтөлеше турында быелның 1 апреленнән дә соңга калмыйча хисап бирә. Жирлек бюджеты үтөлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләү бюджет акчалары баш администраторларының еллык бюджет хисабының еллык бюджет тикшерүе күрсәткечләре нигезендә 1 айдан артмаган срокта үткәрелә.

6. Жирлек бюджетының үтөлеше турында еллык хисапка бәяләмә жирлек Ревизион комиссиясе тарафыннан жирлек Советына бер үк вакытта жирлек Башкарма комитетына юллама белән тапшырыла.

7. Агымдагы финанс елның 1 маеннан да соңга калмыйча жирлек Башкарма комитеты жирлек бюджетының хисап финанс елы өчен үтөлеше турында еллык хисапны жирлек Советына тапшыра. Бюджет үтөлеше турында еллык хисап белән бер үк вакытта аңа карата бюджет һәм бюджет хисаплылыгы үтөлешенә анализ булган аңлатма һәм муниципаль биремне үтәү һәм (яисә) бюджет ассигнованиеләрен куллануның башка нәтижеләре турындагы белешмәләр, бюджет үтөлеше турындагы карар проекты, бюджет үтөлеше турында башка бюджет хисабы һәм берләштерелгән бюджетның үтөлеше турында бюджет хисабы, Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документлар бирелә.

8. Жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижеләре буенча жирлек Советы жирлек бюджеты үтөлеше турындагы еллык хисапны раслау яисә кире кагу турында карар кабул итә.

Жирлек Советы тарафыннан жирлек бюджетының үтөлеше турында еллык хисап кире кагылган очракта, ул күрсәткечләргә дәрәс чагылдырмау яисә тулысынча кире кагу фактларын бетерү һәм 1 айдан артмаган срокка кабат тапшыру өчен кайта.

9. Жирлек бюджетының үтөлеше турындагы карар, жирлек бюджетының керемнәренә, чыгымнарының һәм дефицитының (профицитының) гомуми күләмен

күрсәтеп, жирлек бюджетының хисап финанс елы өчен үтөлеше турында хисап белән раслана.

Хисап финанс елында жирлек бюджетының үтөлеше турында жирлек Советы карарына аерым кушымталар белән түбәндәге күрсәткечләр раслана:

- бюджетлар керемнәре классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты керемнәре;

- жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча жирлек бюджеты чыгымнары;

- бюджетлар чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча жирлек бюджеты чыгымнары;

- бюджетлар кытлыгын финанслау чыганаclarы классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarы;

Бюджет үтөлеше турындагы карар белән шулай ук бюджет законнарында, жирлек Советы карарында бюджет үтөлеше турында карар кабул итү өчен билгеләнгән башка күрсәткечләр дә раслана.

Статья 84. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле бюджет хокук мөнәсәбәтләрен, жирле бюджеттан физик затларга бүтән түләүләр буенча гавами норматив йөкләмәләрне һәм йөкләмәләрне, шулай ук бюджеттан акчалар бирү турында муниципаль контрактлар, шартнамәләр (киләшүләр) шартларын үтәүне тәэмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, алдагы һәм аннан соңгысына бүленә.

2. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә тышкы муниципаль финанс контроле жирлек Ревизион комиссиясенә контроль эшчәнлегә булып тора.

3. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә эчке муниципаль финанс контроле жирлек Башкарма комитеты органнары (вазыйфаи затлары) булган муниципаль финанс контроле органнарының контроль эшчәнлегә булып тора.

4. Авыл жирлегенә жирле бюджетын үтәү процессында бюджет хокук бозуларын кисәтү һәм кисәтү максатларында беренчел контроль гамәлгә ашырыла.

5. Алдагы контроль аларны үтәүнең законлылыгын, исәпкә алуның һәм хисаплылыкның дәрәсләген билгеләү максатларында жирлек бюджетын үтәү нәтижәләре буенча гамәлгә ашырыла.

XIV БҮЛЕК. ЖИРЛЕК УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ

Статья 85. Жирлек Уставы проектыን әзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Жирлек Уставы проекты, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары проекты жирлек башлыгына, жирлек Советы депутатларына, жирлек прокурорына, территорияль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре тарафыннан кертелә ала.

2. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проектыን әзерләү өчен жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Әлеге комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Жирлек Уставы проекты, жирлек Уставына жирлек Уставы кабул иту турындагы мәсьәләне карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча үзгәрешләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, жирлек Уставына үзгәрешләр кертү, күрсәтелгән Устав проекты, күрсәтелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибенең, шулай ук гражданнарның аны тикшерүдә катнашу тәртибенең бер үк вакытта басылып чыгуы (халыкка житкерелүе) белән рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш. Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук жирлек Уставына әлеге Уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы конституциясе яки законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертелгән очракта, гражданнарның анда фикер алышуда катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

4. Жирлек Уставы проекты буенча, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары буенча жирлек Советы утырышында аларны карау алдыннан әлеге Устав нигезендә гавами тыңлаулар уздырыла.

Статья 86. Жирлек Уставын кабул иту, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Жирлек Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар проектын карау жирлек Советы Регламенты нигезендә кимендә ике укуда жирлек Советы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка беренче укылышта үзгәрешләр кертү турында карар проекты кабул ителгәннән соң күрсәтелгән проект жирлек Советы депутатларына, төзәтмәләр кертү өчен хокук иҗат инициативасы хокукына ия башка субъектларга жиберелә.

3. Жирлек Уставы, жирлек Советы карары Уставка үзгәрешләр кертү турында жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының өчтән ике өлеше күпчелек тавыш белән кабул ителә. Әгәр жирлек башлыгы жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен үтәсә, жирлек башлыгының тавышы жирлек Советы депутаты тавышы буларак жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт кабул ителгәндә исәпкә алына.

4. Жирлек Уставын яңа редакциядә жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт белән кую рөхсәт ителми. Бу очракта жирлекнең яңа Уставы кабул ителә, ә жирлекнең элек гамәлдә булган Уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый актлар яңа Уставы үз көченә кергән көннән үз көчләрен югалткан дип таныла.

Статья 87. Жирлек Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында карар

1. Жирлек Уставы, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары, алар кабул ителгәннән соң, жирлек башлыгы федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве өчен муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә башкарма хакимиятнең вәкаләтле федераль органының территориаль органына жиберелә.

2. Жирлек Уставы, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары аларны дәүләт теркәвенә алганнан соң рәсми басылып чыгарга

(халыкка җиткерелергә) тиеш һәм аларны рәсми бастырып чыгарганнан (халыкка җиткергәннән) соң үз көченә керә.

Жирлек башлыгы муниципаль берәмлек Уставы, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органынан "Муниципаль берәмлекләр уставларын дәүләт теркәве турында" 2005 елның 21 июлендәге 97-ФЗ номерлы Федераль законның 4 статьясындагы 6 өлешендә каралган Россия Федерациясе субъекты муниципаль берәмлекләре уставларының дәүләт реестрына үзгәрешләр кертү турында хәбәрнамә бергән көннән алып җиде көн эчендә жирлек уставын, жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый актны бастырып чыгарырга (халыкка җиткерергә) тиеш.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын, жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен үзгәртә торган әлеге Уставка кертелгән үзгәрешләр (жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлау вәкаләтләреннән, вәкаләтләре срогыннан һәм тәртибеннән тыш) әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт кабул иткән жирлек Советының вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң үз көченә керә.

4. Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукый акт белән кертелә, ул рәсмиләштерелергә мөмкин:

1) жирлек Советы рәисе һәм жирлек башлыгы тарафыннан имзаланган яки жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен башкаручы берүзе жирлек башлыгы тарафыннан имзаланган жирлек Советы карары;

2) жирлек Советы кабул иткән һәм жирлек башлыгы кул куйган аерым норматив хокукый акт. Бу очракта әлеге хокукый актта жирлек Советының аны кабул итү турындагы карарының реквизитлары күрсәтелә. Мондый карарга жирлек Советының күчеш нигезләмәләрен һәм (яисә) жирлек Уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр үз көченә керү турындагы нормаларын кертү рәхсәт ителми.